

Toepassing van de Watertoets door de Regionale Diensten van Rijkswaterstaat

Toepassing van de Watertoets door de Regionale Diensten van Rijkswaterstaat

november 2004

"Waar het in de watertoets om gaat is niet de vraag of iets wettelijk verplicht is of niet, maar de vraag of de gekozen oplossing vanuit water gezien gunstig is of niet.

Juist het in een vroeg stadium nadenken over alternatieven en een integrale aanpak leidt tot betere plannen en projecten.

Creativiteit en betrokkenheid van de waterbeheerder bij planprocessen kan zo tot betere plannen leiden zonder dat altijd sprake is van meerkosten of wettelijke verplichtingen."

INHOUD

1 Een handreiking voor de Regionale Diensten van Rijkswaterstaat	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Leeswijzer	7
2 Werkafspraken rond de watertoets	9
2.1 Werkafspraken binnen de eigen dienst	9
2.1.1 De watertoetscoördinator	9
2.1.2 Interne verantwoordelijkheden vastleggen	10
2.1.3 Voorbereidingen voor de watertoets	10
2.2 Werkafspraken tussen RD-waterbeheerders en gemeenten/provincies	11
2.2.1 Verdeling van de kosten	12
3 Rollen van de Regionale Diensten in de watertoets	15
3.1 Initiatiefnemer / projectleider	15
3.1.1 Onderscheid tussen initiatiefnemer en RD-projectleider	15
3.1.2 Taken van de initiatiefnemer / projectleider	16
3.2 Waterbeheerder	17
3.2.1 Taken van de waterbeheerder	17
3.2.2 Samenwerking met andere waterbeheerders	17
3.2.3 Wateradviezen aan derden	18
3.2.4 Wateradviezen met betrekking tot RD-projecten	19
3.3 De toetsende rol van de Regionale Diensten	20
3.3.1 Rol van de RD bij de beoordeling in de watertoets	20
3.3.2 Procedurele en inhoudelijke toetsing	20
4 Stappenplan voor projectleider en waterbeheerder	23
4.0 Stap 0: De quick-scan	23
4.1 Stap 1: De initiatieffase	25
4.2 Stap 2: De ontwikkel- en adviesfase	28
4.3 Stap 3: De besluitvormingsfase	30
4.4 Stap 4: De beoordelingsfase	30
4.5 Stap 5: De realisatiefase	31
5 Relatie met andere instrumenten	33
5.1 Anticiperen op vergunningverlening	33
5.1.1 Overzicht van relevante vergunningen	33
5.2 Verschil in handelswijze tussen m.e.r. en tracé-m.e.r.	35
5.3 Watertoets en spoedwet wegverbreding	35
6 Beleidskaders en criteria	37
6.1 Wettelijke kaders	37
6.2 Beleidskaders	38
6.3 Criteria	40
6.3.1 Een goede voorbereiding	40
6.3.2 Schaalniveau van criteria	40
6.3.3 Welke criteria	41
Colofon	46

Bijlage 1:	
Suggesties voor toe te voegen regiospecifieke informatie	43
Bijlage 2:	
Contactpersonen watertoets bij de Regionale Diensten (per oktober 2004)	44
Bijlage 3:	
Aandachtsgebieden per fysieke ingreep	45
Bijlage 4:	
Het Stappenplan voor projectleider en waterbeheerder (uitklapbaar achterin)	

1 EEN HANDREIKING VOOR DE REGIONALE DIENSTEN VAN RIJKSWATERSTAAT

1.1 Inleiding

*Ter ondersteuning van
RD medewerkers*

De watertoets is één van de belangrijkste instrumenten om het WB21 beleid te realiseren. Het gaat daarbij niet alleen over juridisch af te dwingen eisen maar vooral over zodanig samenwerken van waterbeheerders en ruimtelijke ordenaars dat wateraspecten een evenwichtige rol gaan spelen in de integrale afwegingen.

Bij de Regionale Diensten van Rijkswaterstaat (RD's) krijgen zowel projectleiders van ruimtelijke projecten, waterbeheerders als plantoetsers met de watertoets te maken.

Geen blauwdruk!

Deze handreiking is bedoeld ter ondersteuning van de RD medewerkers en draagt wellicht bij aan een éénduidige werkwijze van de RD's in de watertoets. Op basis van reeds opgedane ervaringen van de RD's zelf worden de watertoetsactiviteiten toegelicht en aangevuld met tips uit de praktijk.

De handreiking is echter niet bedoeld als blauwdruk! De wijze waarop de RD's met de watertoets werken is uiteenlopend en afhankelijk van het type beheersgebied.

Bovendien is de watertoets juist bedoeld voor maatwerk en het benutten van de kansen van het bestuurlijke spel in de regio.

Voor aanvullende informatie wordt verwezen naar Handreiking Watertoets 2 (december 2003). Met een aantal lopende ontwikkelingen, zoals interne veranderingen in de RWS-organisatie, de herziening van de WRO en invoering van de Strategische Milieubeoordeling is – gezien de onzekerheden die er nog zijn - nog geen rekening gehouden.

1.2 Leeswijzer

In **hoofdstuk 2: Werkafspraken rond de watertoets** wordt onderscheid gemaakt tussen werkafspraken binnen de eigen dienst en werkafspraken met andere partijen. Dit hoofdstuk is met name van belang voor *watertoetscoördinatoren en lijnmanagers*.

In **hoofdstuk 3: Rollen van de RD in de watertoets** worden aanbevelingen gedaan voor respectievelijk *de projectleiders* van de RD in hun rol als (partner van de) initiatiefnemer in de watertoets (par. 3.1.), *de waterbeheerders* die een wateradvies verstrekken (par. 3.2.) en *de plantoetsers* van de RD (par. 3.3.).

Hoofdstuk 4 en bijlage 4: Het Stappenplan staan centraal in deze handreiking en zijn bedoeld als hulpmiddel voor *projectleiders en waterbeheerders* om de watertoets met succes te doorlopen. De stappen in het uitklapbare overzicht van bijlage 4 worden in hoofdstuk 4 voorzien van toelichting en tips.

Hoofdstuk 5: Relatie met andere instrumenten gaat in op de afstemming tussen watertoets en vergunningverlening, m.e.r. en tracé-m.e.r..

In **hoofdstuk 6: Beleidskaders en criteria** worden wetten, beleid en inhoudelijke criteria voor de watertoets besproken.

In bijlage 1 worden suggesties aangedragen voor het 'klaar zetten' van **regiospecifieke informatie** die bij kan dragen aan een snelle en efficiënte uitvoering van de watertoets. Bijlage 2 bevat een lijst met **contactpersonen** bij de RD's, zoals die ten tijde van het verschijnen van deze handreiking bekend waren. In bijlage 3 is een tabel waarin **aandachtsgebieden per fysieke ingreep** zijn gegeven. Bijlage 4 bevat het **stappenplan** welke als uitlegvel naast hoofdstuk 4 kan worden gebruikt.

2 WERKAFSPRAKEN ROND DE WATERTOETS

2.1 Werkafspraken binnen de eigen dienst

Om de watertoets soepel en met zo min mogelijk extra inspanning te laten verlopen is het noodzakelijk om binnen de eigen dienst goede afspraken te maken over wie waarvoor verantwoordelijk is. Hier worden handreikingen gegeven over:

- De rol van de watertoetscoördinator
- Het vastleggen van verantwoordelijkheden
- Voorbereidingen voor de watertoets

2.1.1 De watertoetscoördinator

Voor een goede ondersteuning van de projectleiders is het aan te raden een interne watertoetscoördinator te benoemen. Deze kan fungeren als centraal punt waar kennis en ervaring over de toepassing van de watertoets samenkomt, wordt geëvalueerd, vastgelegd (dossiervorming) en uitgewisseld.

Taken van de watertoetscoördinator

De watertoetscoördinator kan bijvoorbeeld een aantal procesmatige taken op zich nemen:

- aanspreekpunt voor aanvraag van een wateradvies of informatie over de watertoets in het algemeen;
- stimuleren van de juiste toepassing van de watertoets binnen de verschillende afdelingen van de directie (droog en nat, projecten en strategie). Bijvoorbeeld door middel van:
 - presentaties
 - het instellen van een interne klankbordgroep waarin de belangrijkste afdelingen, RWS districten en grote projecten vertegenwoordigd zijn
 - informatie op intranet
- medewerkers van de eigen dienst begeleiden/stimuleren in het proces van de watertoets;
- op de hoogte houden van vertegenwoordigers van de RD in relevante provinciale commissies;
- dossiervorming van wateradviezen en interne uitwisseling van ervaringen faciliteren;
- regelen van beschikbare uren voor wateradvies in het kader van de watertoets;
- en het coördineren van inbreng richting landelijke en provinciale ontwikkeling van de watertoets en vertalen van landelijke ontwikkelingen naar de RD.

De watertoetscoördinator zou tevens een aantal meer inhoudelijke taken op zich kunnen nemen:

- op orde brengen van regiospecifieke basisinformatie als aanvulling op deze handreiking (zie par. 2.1.3);
- het samenstellen van regiospecifieke aandachtspuntenlijst voor het opstellen van criteria en geven van wateradviezen;
- afstemming met andere WB21 lijnen;
- ervoor zorgen dat waterhuishoudkundig relevante ruimtelijke plannen gesignaleerd worden;
- intern initiëren van een watertoets cq. watertoetsteam samenstellen;
- afspraken maken met provincie, gemeenten en waterschappen over algemene werkwijzen en criteria (zie par. 2.2).

Dit zou ook een mogelijke verdeling kunnen zijn over twee personen waarbij de meer inhoudelijke taken worden uitgevoerd door een *coördinator wateradvies* binnen de natte poot.

Tip: capaciteit voor watertoets inplannen

Monitoring van de voor de watertoets benodigde capaciteit en middelen geeft informatie op basis waarvan ook een reservering kan worden gedaan voor de watertoets in de jaarplanning.

Verantwoordelijkheden in DT besluit vastleggen

2.1.2 Interne verantwoordelijkheden vastleggen

De interne verantwoordelijkheden in de watertoets kunnen zonodig door middel van een DT besluit worden vastgelegd. Naast de taken van de watertoetscoördinator kunnen daarbij de onderstaande zaken aan de orde komen. Let wel: het onderstaande is te lezen als een voorbeeld van hoe de verantwoordelijkheden verdeeld kunnen worden. Omdat de RD's uiteenlopen qua interne organisatie zal dit per RD bepaald moeten worden.

Verantwoordelijkheid voor uitvoering watertoets bij eigen projecten

De eigen projecten van een RD vallen onder de verantwoordelijkheid van de HID, maar de uitvoering van de planvorming en realisatie zijn dikwijls gemandateerd aan de hoofdafdelingshoofden of aan de directeur van een apart projectbureau. Deze wijst vervolgens een projectleider aan.

Verantwoordelijkheid voor wateradviezen

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het af te geven wateradvies aan derden ligt bij de HID. Voor wateradvies aan de eigen dienst kan dit bijvoorbeeld het hoofdafdelingshoofd zijn van de afdeling die over het integraal waterbeheer gaat. Aangeraden wordt om duidelijk af te spreken wanneer met een ambtelijk advies kan worden volstaan en wanneer het wateradvies via de bestuurlijke weg wordt afgegeven.

Verantwoordelijkheid voor signaleren van plannen

De verantwoordelijkheid voor het signaleren van waterhuishoudig relevante ruimtelijke ontwikkelingen, de beoordeling daarvan en het organiseren van de reactie daarop van de RD kan gelegd worden bij een watertoetscoördinator of bij plantoetsers.

Handtekeningen en parafen

Ten behoeve van de eigen medewerkers kan het handig zijn om de afspraken over de verantwoordelijkheidsverdeling door te vertalen naar een praktisch overzicht van wie welke watertoetsproducten moet tekenen of accorderen.

Voorbeelden: ondertekening van het wateradvies

Het wateradvies aan derden: alle betrokken waterbeheerders tekenen het wateradvies en de HID tekent als eindverantwoordelijke binnen de RD.

Een wateradvies binnen de eigen dienst: het hoofdafdelingshoofd Water tekent het wateradvies.

Een wateradvies voor de eigen dienst waarbij ook andere waterbeheerders betrokken zijn: alle betrokken waterbeheerders tekenen het wateradvies en het hoofdafdelingshoofd Water tekent namens de RD.

Voor de interne afstemming dienen alle betrokken afdelingen het uiteindelijke wateradvies te paraferen alvorens de HID of het hoofdafdelingshoofd tekent.

Voorbeeld: Ondertekening van een beoordelingsbrief (zie par. 3.3.2):

De beoordelingsbrief wordt ondertekend door het hoofd van de afdeling, nadat de brief mede geparafeerd is door het hoofd van de afdeling Integraal Waterbeleid (of analoog) - voor de inhoudelijke beoordeling -, door het hoofd van de juridische afdeling en eventueel andere betrokken afdelingen.

2.1.3 Voorbereidingen voor de watertoets

Teneinde de individuele wateradviezen goed te laten verlopen dient een aantal algemene zaken geregeld te zijn.

Budget en planning

In de opstartfase van projecten of bij de voorbereiding van wateradviezen moet tijd en budget gereserveerd worden voor het uitvoeren van de watertoets. Onder andere voor:

- overleg met waterbeheerders
- eventuele maatregelen (bijv. compensatie dus niet alleen voor natuur maar ook voor water)
- eventuele extra deskundigheid voor het schrijven van het wateradvies of de waterparagraaf.

Basisinformatie alvast klaarmaken

Om de watertoets gemakkelijker en minder tijdrovend te maken zou het handig zijn om zoveel mogelijk van de algemeen benodigde informatie kant en klaar op de plank te hebben. In bijlage 1 worden daarvoor een aantal suggesties gedaan

Tip: waterkansenkaart van RD beheersgebied

Een aantal waterbeheerders maakt waterkansenkaarten. Zowel eigen medewerkers als bijvoorbeeld gemeenten krijgen hiermee snel inzicht in de belangrijkste punten van het beleid van de waterbeheerders. Bovendien kunnen ze als kapstok dienen voor bijvoorbeeld een algemene voorlichtingsbijeenkomst voor gemeenten in en rond het beheersgebied.

2.2 Werkafspraken tussen RD-waterbeheerders en gemeenten/provincies

De watertoets is een RO-instrument

Gemeenten en provincies zijn, gezien hun bevoegdheden in de ruimtelijke ordening een belangrijke partner. Uit de praktijk blijkt dat niet alle gemeenten al voldoende inzien dat de watertoets een instrument is voor ruimtelijke ordening en dat vaak alleen de wettelijk afdwingbare stappen worden uitgevoerd (art. 10 vooroverleg en waterparagraaf, en dan alleen een watertoets bij de procedures waarvoor dat in de wet verplicht is gesteld). De watertoets is, gezien de decentralisatie van meer verantwoordelijkheden naar de lagere overheden zoals beoogd door de Nota Ruimte, echter een belangrijk instrument om duurzame keuzes te maken qua kosten, leefomgeving etc. In het Nationaal Bestuursakkoord en in de Nota Ruimte is afgesproken om afwenteling te voorkomen en de watertoets is één van de instrumenten die daarbij kan helpen.

Om dat, én het punt dat een goede watertoets vooraf vertraging en problemen in latere stadia kan voorkomen, helder op het netvlies van de gemeenten te krijgen is het aan te bevelen de gemeenten actief te benaderen. Dan kan contact gemaakt worden en kan men elkaar wederzijds informeren over o.a.:

- belangwekkende ontwikkelingen en beleidslijnen;
- namen van contactpersonen en hun bevoegdheden;
- hoe de petten tussen de verschillende watertoetsrollen intern de RD gescheiden worden.
- algemene werkafspraken e.d..

Door ook afspraken te maken over tijdige signalen van de gemeente dat er plannen aan zitten te komen kan in de interne planning geanticipeerd worden op de extra werklast voor de watertoets.

De meest relevante afdelingen bij de gemeenten zijn Ruimtelijke ordening, Openbare werken, Civiele Techniek, Milieu, Beheer en Groen. Ook de externe bureaus, aan welke door gemeenten veelvuldig wordt uitbesteed kunnen een doelgroep zijn voor voorlichting en overleg.

Tip: Brief aan gemeenten in het beheersgebied.

RD Zuid-Holland heeft een brief aan alle gemeenten gezonden over de watertoets en de rol van de RD daarin. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal aanvragen voor wateradvies aanzienlijk is toegenomen.

De brief bevatte onder andere de grote lijn van het waarom en hoe van de watertoets, een lijst per gemeente van wateren onder beheer van RD Zuid-Holland, een indicatieve lijst van criteria, een mogelijke opzet van een waterparagraaf en een naam van de contactpersoon bij de RD.

Een deel van de basisinformatie, genoemd in par. 2.1.3 kan voor een dergelijke brief of bestuurlijk overleg ook gebruikt worden.

Tip: gezamenlijk communicatietraject

RD, waterschappen, provincie en VROM-inspectie kunnen gezamenlijk een communicatietraject starten richting gemeenten, door middel van presentaties op bijeenkomsten van gemeenten (bijv. planologen-vakberaad), brochures e.d.. Er zijn reeds verschillende regionale brochures over de watertoets gemaakt.

Extra aandacht vragen voor niet-WRO plannen!

Juist bij plannen die niet onder de WRO vallen, zoals visies, structuurschetsen, herstructurering, stedelijke vernieuwing e.d., is het van belang om als belanghebbende waterbeheerder de initiatiefnemer te wijzen op de noodzaak van de watertoets. In dit soort plannen worden vaak keuzes gemaakt die wezenlijke gevolgen voor de waterhuishouding hebben. Ook voor dit soort plannen is afgesproken dat de watertoets zal worden uitgevoerd (zie Bestuurlijke Notitie Watertoets).

Wie betaalt wat?

2.2.1 Verdeling van de kosten

Het is tevens nuttig om met de andere partijen duidelijk af te spreken wie opdraait voor de kosten van de watertoets. Zie hierover ook Handreiking Watertoets 2, hoofdstuk 11. Omdat de projectleider gebaat is bij zo min mogelijk extra kosten als gevolg van watermaatregelen is vroegtijdig integratie daarvan in het plan van belang. Het niet afwentelen van kosten op anderen, andere gebieden of in de tijd zou bovendien steeds een belangrijk uitgangspunt moeten zijn.

Voor de uitvoering van de watertoets geldt:

- De waterbeheerder is verantwoordelijk voor de kosten die gepaard gaan met het uitbrengen van een wateradvies.
- Aanvullend onderzoek ten behoeve van de watertoets zal in principe door de initiatiefnemer moeten worden gefinancierd. Dit is afgesproken in de Bestuurlijke Notitie Watertoets. Indien het gaat om een ruimtelijk plan dat op aanvraag van een derde (bijvoorbeeld een RD of een bedrijf) wordt gemaakt, dan bestaat de mogelijkheid dat de gemeente de kosten voor het onderzoek doorberekent aan de aanvrager.

Voor de kosten die gepaard gaan met compensatiemaatregelen of aanpassingen in plannen geldt over het algemeen het volgende:

- Als het watersysteem reeds op orde is (d.w.z. volgens de normen van het huidige beleid), dan geldt dat bij functieverandering of verandering van de waterhuishouding de veroorzaker verantwoordelijk is voor de financiering. Dit is gebaseerd op het kostenveroorzakingsbeginsel (artikel 10 van het Nationaal Bestuursakkoord Water). In dit geval komen de kosten van watermaatregelen ten laste van de planexploitatie.
- Als het watersysteem in de uitgangssituatie niet op orde is (en/of de waterbeheerder heeft nooit bezwaar gemaakt tegen ingrepen die het watersysteem benadeelden) dan kan van de initiatiefnemer niet geëist worden dat die het watersysteem op orde brengt.

De waterbeheerder is verantwoordelijk voor de financiering van dat deel van de ingrepen dat nodig is om de huidige situatie wel aan bestaand beleid te laten voldoen.

De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor de financiering van de maatregelen waarmee verslechtering ten opzichte van de bestaande situatie wordt voorkomen. Tevens kan van de initiatiefnemer gevergd worden dat deze er voor zorgt dat geen

belemmeringen ontstaan voor het op orde brengen en houden van het watersysteem.

- Als de waterbeheerder kansen ziet om te anticiperen op lange termijn verwachtingen omtrent bijvoorbeeld neerslagontwikkeling, en daarom hogere eisen wil stellen dan vanuit bestaande beleidsnormen nodig is, dan zullen partijen in onderling overleg moeten afspreken hoe de financiering van de extra ingrepen (bovenop voor bestaand beleid nodige ingrepen) gefinancierd gaat worden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de waterbeheerder.

Tip: "nul-inspectie" voor aanvang van het project

Om te voldoen aan het kostenveroorzakingsprincipe en om kostenafwenteling te voorkomen kan in de aanvang van het project een "nul-inspectie" worden overeengekomen om te bepalen in hoeverre het watersysteem in de uitgangssituatie voldoet aan het huidige beleid (art. 9.4 NBW: de op dat moment beschikbare (werk)normen, de meest actuele deelstroomgebiedsvisie of het streekplan indien de deelstroomgebiedsvisie daarin reeds verwerkt is, of een regionaal bestuursaccord). Dat biedt houvast voor te maken afspraken over de verdeling van kosten voor de waterhuishoudkundige maatregelen die met het project of plan gepaard gaan.

3 ROLLEN VAN DE REGIONALE DIENSTEN IN DE WATERTOETS

RD betrokken bij alle watertoetsrollen

Rijkswaterstaat kan in de watertoets de formele rol hebben van initiatiefnemer of waterbeheerder.

Daarnaast kunnen projectleiders betrokken zijn bij de initiatiefnemersrol van de gemeente of provincie en kan de RD ook betrokken zijn bij de beoordelingsfase.

Ook rijksprojecten een watertoets

Naast deze expliciete rollen speelt Rijkswaterstaat ook nog een voorbeeldrol in de realisatie van Rijksbeleid in de eigen uitvoering. Weliswaar is de watertoets niet wettelijk verplicht voor rijksbesluiten en tracébesluiten maar dergelijke besluiten vallen wél onder de afspraken die zijn gemaakt in de Bestuurlijke Notitie Watertoets (2001) en die in het Nationaal Bestuursakkoord Water weer zijn bekrachtigd. Daarnaast zou een zwakke invulling van de watertoets bij eigen projecten de geloofwaardigheid van V&W sterk aantasten. Dan zou de behartiging van belangen van eigen natte infrastructuur ook in het geding kunnen komen.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk worden de drie rollen afzonderlijk in het algemeen besproken. Hoofdstuk 4 geeft in een stappenplan weer welke activiteiten achtereenvolgens door de RD als waterbeheerder en/of projectleider/initiatiefnemer moeten worden ont-plooid om de watertoets met succes te doorlopen van begin tot eind.

3.1 Initiatiefnemer / projectleider

3.1.1 Onderscheid tussen initiatiefnemer en RD-projectleider

Onder de initiatiefnemer wordt in de watertoets verstaan de overheid die bevoegd is voor het te nemen ruimtelijk besluit en/of plan.

RD-projecten met RWS als bevoegd gezag

Rijkswaterstaat speelt de formele rol als initiatiefnemer als de Minister van V&W het initiatief neemt voor een ruimtelijk besluit. Dit is het geval in de tracé-m.e.r.-procedure en weg-aanpassingbesluiten en in de toekomst wellicht bij Rijksprojectbesluiten. In dergelijke gevallen kan het initiatiefnemerschap en het projectleiderschap binnen dezelfde dienst vallen.

RD-projecten met gemeente of provincie als bevoegd gezag

Indien voor een RD-project een wijziging of vrijstelling van het bestemmingsplan is vereist, dan is de gemeente, als bevoegd gezag voor de te nemen RO besluiten, formeel initiatiefnemer voor het uitvoeren van de watertoets. Dit komt voor bij bijvoorbeeld rivierverruimingsprojecten, het plaatsen van geluidsschermen langs de snelweg, de aanleg van faunapassages, de bouw en/of uitbreiding van een sluizencomplex, aanleg van een vistrap en natuurvriendelijke oevers.

Tip: vroegtijdig de formele initiatiefnemer inschakelen.

Bij projecten zoals hierboven genoemd is het van belang om de gemeente vroeg te betrekken. Daarmee kan worden voorkomen dat pas nagedacht wordt over de planologische inpassing als het project al helemaal is dichtgetimmerd.

Taakverdeling tussen projectleider en initiatiefnemer

Let wel: het is in dergelijke gevallen niet de bedoeling dat RD-projectleiders de watertoets kunnen afschuiven richting gemeente. Er moeten wel duidelijke afspraken worden gemaakt met de gemeente over wie wat doet. De projectleider van de RD kan de gemeente erop wijzen dat een watertoets nodig is en kan aanbieden om te zorgen voor het watertoetsproces en de daarvoor benodigde kennis. De RD of SD kan evenwel nooit de plaats innemen van het bevoegd gezag als het gaat om afspraken over de criteria of werkwijze, om het aanvragen van het wateradvies en om de verantwoordelijkheid over de wijze waarop de wateraspecten hun invulling krijgen in het ruimtelijk plan en in de waterparagraaf. Daarin behoudt het bevoegd gezag ten allen tijde haar eigen verantwoordelijkheid.

Voorbeeld: Een m.e.r.-plichtig uiterwaardenproject.

Een RD neemt initiatief voor het uitvoeren van een groot project in de uiterwaarden en geeft een ingenieursbureau opdracht daarvoor een m.e.r. uit te voeren. Het project is afhankelijk van de benodigde RO-besluiten van de gemeente. Wie moet nu het initiatief nemen voor de watertoets? Formeel zou de gemeente dat moeten doen maar de RD en het ingenieursbureau zijn als financierder cq. uitvoerder veel dichter bij het project betrokken. Aangezien de wateraspecten al uitgebreid worden meegenomen bij het project zal een groot deel van de voor de watertoets benodigde activiteiten sowieso al uitgevoerd worden. Het ligt dan voor de hand om de gemeente op de noodzaak van de watertoets te attenderen en aan te bieden dat de RD een deel van het werk voor de watertoets zelf uitvoert.

Benuttingprojecten

De belangrijkste niet-m.e.r.-plichtige projecten op het gebied van de droge infrastructuur zijn benuttingprojecten in het kader van het dynamisch verkeer management (DVM). Voor dit type projecten bestaan geen eenduidige procedure of projectstructuur. Wel dienen benuttingprojecten getoetst te worden aan de milieutoets, die ook het aspect water omvat. Aldus kan de Watertoets eenvoudig meegenomen worden in effectbeschrijving en mitigerende maatregelen van de milieutoets. AVV/DWW heeft een leidraad benuttingmaatregelen uitgebracht die op te vragen is bij het Tracé/m.e.r.-centrum.

Beheer en onderhoud

Beheer en onderhoud is alleen "watertoetsplichtig" voorzover er een ruimtelijk besluit voor nodig is. Dit komt in de praktijk nauwelijks voor omdat Rijkswaterstaat toetst of in het bestemmingsplan voldoende ruimte is opgenomen voor beheer en onderhoud langs rijksinfrastructuur en bestaande rijkswaterstaatswerken. Het verdient de voorkeur om overleg met de waterbeheerders te integreren in het vergunningen- en/of ontheffingentrajec (zie ook hoofdstuk 5) indien waterbelangen aan de orde kunnen zijn.

Voorbeeld: Aanbrengen van extra asfalt.

Het aanbrengen van extra asfalt kan gevolgen hebben voor de waterhuishouding. Bezien vanuit de voorbeeldfunctie die van Rijkswaterstaat verwacht mag worden is het altijd goed de waterbeheerder om zijn mening te vragen (de meest simpele vorm van de watertoets).

3.1.2 Taken van de initiatiefnemer / projectleider

Zie ook het in de vorige paragraaf gemaakte onderscheid tussen initiatiefnemer en projectleider. De projectleider kan in overleg een deel van de taken van de formele initiatiefnemer overnemen.

Overzicht taken initiatiefnemer

De taken van de initiatiefnemer betreffen in het kort:

- Het zo vroeg mogelijk informeren van de waterbeheerders (waterschap, zuivering-schap, grondwaterbeheerder (provincie), Rijkswaterstaat en evt. het drinkwaterbedrijf) over nieuwe of wijzigende ruimtelijke initiatieven.
- Maken van afspraken met de waterbeheerders over het proces en de inhoud van de watertoets en hen betrekken bij de voorbereiding van het plan of besluit.
- De waterbeheerders verzoeken een wateradvies uit te brengen over het conceptplan (ten tijde van het bestuurlijk vooroverleg, art. 10 Wro)
- Het betrekken van het wateradvies bij afwegingen over het ruimtelijk initiatief.
- Het opnemen van een waterparagraaf in het besluit van ruimtelijke initiatieven. Hierin aangeven hoe met het wateradvies wordt omgegaan, onderbouwd hoe en waarom van het advies wordt afgeweken en hoe nadelige effecten gecompenseerd worden.
- Indien het een RD-project betreft dient de projectleider het wateradvies door te vertalen in het programma van eisen voor het project

Vroegtijdig = troef

Het belangrijkste van de watertoets is het vroegtijdig betrekken van de waterbeheerders. Met name in de fasen van initiatief en beeldvorming, waarin ook dikwijls cruciale (locatie)keuzen worden gemaakt die consequenties hebben voor het water, is het belangrijk dat de initiatiefnemende partij aan de waterbeheerder(s) specifieke kennis en bestuurlijke prioriteiten vraagt. Eventuele ingrijpende wijzigingen in een verder gevorderd stadium kunnen daarmee worden voorkomen.

3.2 Waterbeheerder

De RD als waterbeheerder krijgt te maken met zowel wateradviezen voor derden als wateradviezen voor projecten van de eigen dienst. In een aantal gevallen is de RD de enige betrokken waterbeheerder, in andere gevallen zijn ook meerdere waterbeheerders betrokken.

3.2.1 Taken van de waterbeheerder

De taken van de waterbeheerder in de watertoets betreffen in het kort:

- zich door de initiatiefnemer / projectleider laten informeren over het in ontwikkeling zijnde ruimtelijk plan of besluit en de procedure daarvoor. Zonodig er op wijzen dat een watertoets nodig is en/of dat eventueel andere waterbeheerders betrokken moeten worden.
- afstemmen met de andere betrokken waterbeheerders.
- afspreken met de initiatiefnemer / projectleider wanneer en hoe men elkaar tijdens de procedure informeert, welke aspecten in de watertoets worden beoordeeld en welke criteria daarbij worden gehanteerd.
- het verschaffen van informatie over beleidsdoelstellingen, het watersysteem en het beheer hiervan incl. het bijbehorende instrumentarium.
- verschaffen van informatie over evt. vergunningen of ontheffingen waarvoor de RD als bevoegd gezag optreedt (zie par. 5.1.)
- meedenken bij ontwerp van het plan.
- beoordelen van het ontwerpplan op de afgesproken wateraspecten en criteria en de bevindingen daarvan vastleggen in een wateradvies aan de initiatiefnemer / projectleider (ten tijde van het bestuurlijk vooroverleg, art. 10 Wro). Het wateradvies wordt eveneens naar de planbeoordelaar gezonden.

Overzicht taken waterbeheerder

Doorwerking wateradvies in plankaarten en voorschriften

Het verdient aanbeveling dat bij het geven van het wateradvies veel aandacht wordt besteed aan de ruimtelijke uitwerking van de watercriteria, zodanig dat duidelijk wordt wat de waterbeheerders op de plankaarten of in de voorschriften terug willen zien. Er zijn gevallen bekend waarbij weliswaar de sectorale inbreng van water goed is beschreven in de waterparagraaf maar waarbij de uitwerking ervan op de plankaarten en in de voorschriften bedroevend blijkt te zijn.

3.2.2 Samenwerking met andere waterbeheerders

Met het oog op de bredere onderlinge afstemming is aan te raden om periodiek overleg te organiseren met de waterschappen en de waterbeheerders bij provincie en RD. Dit biedt de gelegenheid om te anticiperen op watertoetsen die nog komen gaan en elkaar te attenderen op standpunten of komende plannen.

Periodiek overleg

Drinkwaterbedrijven

Als wateren met een drinkwaterfunctie invloed kunnen ondervinden van een plan is het aan te bevelen ook het drinkwaterbedrijf erbij te betrekken. Deze kan grote belangen hebben die bij de formele waterbeheerders minder op het netvlies staan. Bovendien kan deze wellicht aanspraak maken op planschade en eigen bestuurlijke kanalen bewandelen ter beïnvloeding van het project.

Coördinerend waterbeheerder

Indien meerdere waterbeheerders betrokken zijn wordt bij voorkeur gezamenlijk één eensluitend wateradvies uitgebracht. Indien afzonderlijke wateradviezen worden afgegeven dienen de wateradviezen onderling goed afgestemd te zijn. Voor die afstemming is het handig als de waterbeheerders onderling een coördinerend waterbeheerder aanwijzen. In principe kan het uitgangspunt zijn dat de RD als coördinerend waterbeheer-

der optreedt indien het plan hoofdzakelijk rijkswateren betreft en dat een waterschap die rol vervult als het in hoofdzaak de regionale wateren beïnvloedt. Zie ook pag. 15 van Handreiking Watertoets 2.

Voorbeeld: Watertoetsloket Limburg

Het watertoetsloket Limburg is een samenwerking tussen provincie, schappen en RD. Initiatiefnemers kunnen bij het waterloket terecht voor wateradvies. Via het loket dat bemand wordt door de waterschappen, wordt de inbreng van de verschillende waterbeheerders gecoördineerd.

Gezamenlijke criteria, prioritering en wateradvies

Het verdient aanbeveling om ter voorbereiding van een gezamenlijk wateradvies tot overeenstemming te komen over welke criteria in het advies worden opgenomen en hoe de prioritering is. Met een éénduidige set criteria is het voor de plannenmakers aanzienlijk gemakkelijker om water een goede plaats te geven in de plannen.

Voorbeeld: Criteria voor streekplan Utrecht

Regionale Diensten Utrecht en de waterschappen in de provincie Utrecht hebben gezamenlijk inhoudelijke criteria opgesteld en aangeboden aan de provincie bij voorbereiding van het streekplan en aan de Bestuursregio Utrecht bij de voorbereiding van het Regionaal Structuurplan.

Soms geen gezamenlijk wateradvies mogelijk

In sommige gevallen is het uitbrengen van één gezamenlijk wateradvies niet mogelijk. Bijvoorbeeld als de tijd tekort schiet om aan de termijnen van procedures te voldoen, als het juridisch problemen op kan leveren of als de standpunten over criteria en prioritering daarvan teveel uiteenlopen.

Voorbeeld: verschillende standpunten

Het waterschap geeft de voorkeur aan een extra gemaal terwijl, met het oog op het voorkomen van afwenteling RWS de voorkeur geeft aan meer ruimte voor water binnen het plan zelf.

Bij welke plannen doet RD mee aan wateradvies?

3.2.3 Wateradviezen aan derden

Hoe diep in de regio wil RD nog zelf als waterbeheerder betrokken zijn?

In verband met benedenstroomse effecten op rijkswater kan het soms wenselijk zijn om invloed uit te oefenen op het regionaal waterbeheer van de waterschappen (relatie met blauwe knooppunten en waterakkoorden).

Een drietal situaties is te onderscheiden.

- Als het plangebied in het beheersgebied van de RD ligt, dan is die hier primair de waterbeheerder.
- Het plangebied grenst aan het hoofdsysteem (binnendijks) of heeft anderszins een relatie heeft met het hoofdsysteem. Te denken valt aan toekomstig benodigde ruimte voor binnendijkse maatregelen t.b.v. het hoofdsysteem zoals retentie, noodoverloop, groene rivieren en dijkverlegging (op basis van de PKB Ruimte voor de Rivier). De RD zal dan via de eerst aangesproken waterbeheerder (waterschap) mede adviseren (op verzoek maar ook ongevraagd als dit noodzakelijk is). Hiertoe is wel van belang dat er afspraken zijn tussen de RD en andere waterbeheerders omtrent de situaties/locaties waarbij de RD een belang heeft. Zie par. 3.2.3.
- Er vindt een ruimtelijke ontwikkeling plaats waarbij de RD geen rechtstreeks belang

heeft, maar die wel indirecte gevolgen kan hebben voor het eigen beheersgebied (bijv. nieuwe bedrijfsterreinen die verontreinigingen veroorzaken die afstromen richting rivierwater). De RD kan ook in deze gevallen een wateradvies geven of afspraken maken met provincie en waterschappen hoe zij hier op toezien.

Werkwijze

Indien een aanvraag voor een wateradvies binnenkomt is het belangrijk om de stappen die daaraan vooraf gaan - de informatie-uitwisseling en het actief meedenken over het ontwerp - niet over te slaan. Het wateradvies is in feite niets meer dan de vastlegging van alles in dat voortraject.

In de meeste gevallen is het de afdeling Integraal Waterbeleid (of vergelijkbare afdeling) die het wateradvies opstelt en daarbij afstemt met andere afdelingen of RWS districten en eventueel met andere waterbeheerders. Naast de afdelingen die een inhoudelijke bijdrage leveren kunnen ook de afdeling die zich met het ruimtelijk beleid en planvorming bezighoudt en een afdeling juridische zaken betrokken worden, om afstemming te garanderen met het ruimtelijk spoor en om de juridische aspecten te verifiëren.

Aan wie wordt het wateradvies gegeven?

3.2.4 Wateradviezen met betrekking tot RD-projecten

Zodra wateren in beheer van de RD binnen de studiegrenzen vallen van een eigen watertoetsplichtig RD-project is een wateradvies vereist. Twee gevallen zijn denkbaar.

- Indien het een RD-project is waarbij de RD ook namens V&W als bevoegd gezag optreedt (bijv. tracé-m.e.r.) dan wordt wateradvies gegeven aan de projectleiders van de eigen dienst.
- Indien het RD-project betreft waarvoor een ruimtelijk besluit van de gemeente vereist is (zie ook par. 3.1.1) dan wordt formeel het wateradvies gegeven aan de gemeente. Omdat veelal de RD-projectleiding en de formele initiatiefnemer (de gemeente) nauw samenwerken gaat het wateradvies ook naar de RD-projectleider.

De initiatiefnemende hoofdafdeling nodigt bij voorkeur schriftelijk de waterbeherende afdeling uit een wateradvies uit te brengen. In de fasen voorafgaand aan de werkelijke watertoets (de quick-scan, zie hoofdstuk 4) zal al informatie uitgewisseld zijn tussen beide afdelingen.

wateradvies aan eigen dienst met meerdere waterbeheerders

Indien ook andere waterbeheerders betrokken zijn dan zal men zo mogelijk een gezamenlijk wateradvies uitbrengen. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat de RD de rol van wateradviseur geheel naar zich toetrekt, maar vanaf de initiatieffase andere belanghebbende waterbeheerders actief betreft bij het overleg en bij de opstelling van het gezamenlijk wateradvies.

Intern botsende belangen

Hoe nu te handelen in de rol van wateradviseur als het sectorale waterbelang conflicteert met het belang van de eigen RD bij bijvoorbeeld infrastructuurprojecten? Het wordt ten eerste aanbevolen om eerst intern dit uit te onderhandelen alvorens naar buiten te treden naar andere partijen in de watertoets. Overleg binnen de RD en/of tussen DGW en andere DG's van V&W zal een oplossing moeten brengen.

Inschakelen IvW

Ondertussen dient ervoor gewaakt te worden dat de wateradvisering aan eigen dienst inhoudelijk op dezelfde wijze wordt ingevuld als bij een wateradvies aan derden. Ter waarborging kan zonodig de Inspectie van Verkeer en Waterstaat, directie Water, gevraagd worden een rol te spelen.

3.3 De toetsende rol van de Regionale Diensten

Taken RD bij planbeoordeling in de watertoets

3.3.1 Rol van de RD bij de beoordeling in de watertoets

De planbeoordeling vormt de laatste fase van de watertoets en is formeel alleen van toepassing bij de procedures waarbij een goedkeuring door een hoger echelon vereist is. De initiatiefnemer stelt het ruimtelijk plan of besluit vast en legt dit ter goedkeuring voor aan de planbeoordelaar, cq. het bevoegd gezag. Afhankelijk van het type plan vervult het provinciaal of het rijksbestuur deze rol. Adviescommissies, op provinciaal niveau o.a. de Provinciale Planologische Commissie (PPC) en op Rijksniveau de Rijksplanologische Commissie, adviseren het provinciaal resp. rijksbestuur omtrent de beoordeling en daaraan eventueel te verbinden (partiële) onthouding van goedkeuring. De toetsing door de RD heeft als doel om via die adviescommissies de formele beoordelaar te adviseren omtrent goedkeuring op basis van de juistheid van de gevolgde watertoetsprocedure en de kwaliteit van de door de initiatiefnemer gemaakte afweging. Het advies voor de reactie in de PPC wordt in de regel opgesteld door de plantoetsers.

Rol vanuit de algemene V&W-verantwoordelijkheid voor waterbeleid

Behalve de taken die direct te maken hebben met de watertoets heeft RWS namens V&W ook een verantwoordelijkheid voor de doorwerking van het watertoets in de praktijk. Te denken valt aan:

- de voorbeeldrol (zie de inleiding van dit hoofdstuk);
- incidentele bemoeienis met een watertoets m.b.t. regionaal waterbeheer;
- presentaties in PPC's;
- inbreng leveren voor kaderstellende stukken zoals provinciale handreikingen voor plantoetsing en streekplannen;
- overleg met andere partijen over ervaringen met de watertoets en het terugmelden van signalen naar DGW;
- het op zich nemen van een trekkersrol bij complexe plannen.

Wel moet daarbij rekening gehouden worden met de WB21-afspraken dat provincies het proces in de regio trekken en dat de provincies resp. de VROM inspecties toezien op de naleving van het RO-beleid waar de watertoets deel van uitmaakt.

Conflicterende belangen

Indien de waterschappen of de provincie (als beheerder van het grondwater) vragen om heroverweging van een besluit op grond van de watertoets terwijl er echter ook andere V&W-belangen aan de orde zijn, zoals infrastructuur, of bredere rijksbelangen zoals economische ontwikkelingen of woningbouw, dan zal het voor RWS een afweging zijn om wel of niet het standpunt vanuit het waterbeheer te steunen. Afstemming met DGW en/of het hoofdkantoor van RWS is dan gewenst.

Duidelijk moet zijn in welke hoedanigheid RWS dan optreedt: als plantoetsers die een standpunt inneemt op basis van een belangenafweging binnen V&W of als watertoetsers die alleen het waterbelang vertegenwoordigt.

Procedurele toetsing: Rolverdeling

3.3.2 Procedurele en inhoudelijke toetsing

In principe vindt toetsing op het juist toepassen van de watertoetsprocedure plaats door de VROM-inspecties (watertoets is onderdeel van de Wro) en de provincies (als trekker voor de implementatie van de watertoets in de regio). Indien de RD ten aanzien van de watertoetsprocedure opmerkingen heeft kan deze dit zelf aankaarten of de vertegenwoordiger van VROM of de provincie in de PPC verzoeken daar bij hun advisering aan het bevoegd gezag op in te gaan.

Procedurele toetsing: aandachtspunten

Bij de toetsing op de juiste toepassing wordt gekeken naar:

- Is het watertoetsproces correct doorlopen (wettelijk vooroverleg, advies van alle waterbeheerders, waterparagraaf. Is er gehandeld naar de geest en doelstelling van de watertoets zoals afgesproken in de Bestuurlijke Notitie Watertoets)?
- Bevat de waterparagraaf de in het wateradvies genoemde punten?
- Is het wateradvies opgenomen?
- Heeft de initiatiefnemer de keuzes over hoe met het wateradvies om te gaan onderbouwd?

- Vindt compensatie plaats (indien in het wateradvies daarom is gevraagd)?
- Op welke procedurele punten zou evt. goedkeuring onthouden moeten worden en hoe denken evt. andere betrokken waterbeheerders daar over?
- Advisering o.b.v. de conclusies uit de procedurele toetsing richting GS, PPC of RPC.

*Inhoudelijke toetsing:
bij plannen in eigen
beheersgebied*

Plannen die betrekking hebben op het eigen (toekomstig) plangebied worden door de RD inhoudelijk getoetst op:

- De procedure (zie hierboven);
- De wijze waarop de watercriteria en het wateradvies zijn verwerkt in het plan (RD heeft als het goed is zelf bijgedragen aan het wateradvies);
- De doorvertaling van de waterparagraaf in plankaart en voorschriften. De waterparagraaf is in een bestemmingsplan een onderdeel van de toelichting en is i.t.t. de plankaart en voorschriften niet juridisch bindend.
- De inhoudelijke onderbouwing van de keuzes door de initiatiefnemer;
- Compensatie: vindt dit plaats volgens het wateradvies of op andere wijze en is dat correct onderbouwd? Is ook duidelijk hoe realisatie van compensatiemaatregelen gewaarborgd is?
- Eventuele waterhuishoudkundige relaties met andere plannen in de regio;
- De wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan landelijke beleidsuitspraken en nota's, nationale en regionale bestuursakkoorden rond water (zie H6);
- Gevolgen voor het RWS-beheersbelang;
- Op welke inhoudelijke punten zou evt. goedkeuring onthouden moeten worden en hoe denken evt. andere betrokken waterbeheerders daar over?
- Advisering o.b.v. de conclusies uit de inhoudelijke toetsing richting GS, PPC of RPC.

Voor de toetsing wordt gebruik gemaakt van de kennis van specialistische afdelingen en RWS districten en net name de afdeling die het wateradvies heeft gegeven.

*Toetsing bij plannen
buiten het eigen
beheersgebied of kleine
plannetjes*

Consoliderende plannen, postzegelplannetjes en plannen die niet het eigen beheersgebied betreffen worden door de RD inhoudelijk alleen getoetst aan het V&W-waterbeleid indien indirect toch effecten op het eigen beheersgebied worden verwacht. De RD is daartoe echter niet formeel verplicht.

Indien in de PPC een advies gegeven moet worden over een plan dat niet het eigen beheersgebied beïnvloedt dan kan het wél noodzakelijk zijn om een nader inhoudelijk oordeel te vormen van de wateraspecten in een plan, eventueel in overleg met het betrokken waterschap.

Gedetailleerde inhoudelijke toetsing van deze plannen wordt overgelaten aan de provincie, de waterschappen en de VROM-inspecties. Daarom is het wel van belang om bij het opstellen van de kaders voor plantoetsing door de provincie goed op te letten (streekplan, nota's planbeoordeling, e.d.).

Voorbeeld: cumulatief effect van kleine plannetjes

In een streekplan wordt de blauwe ruimte op de kaart slechts door enkele kleine snippertjes van stedelijke uitbreidingen bedreigd. In het kader van het Rijksbeleid moet bij de toetsing ook gewaakt worden voor het sluipende proces waarbij bij elk volgende plan weer een paar snippertjes worden afgesnoept, waardoor een cumulatief effect ontstaat.

*Watertoets op het juiste
detailniveau*

Hoe om te gaan met een (bestemmings)plan(wijziging) in het kader van een veel grootschaliger plan waarvoor wel een watertoets is uitgevoerd? Bij de beoordeling hiervan is het van belang om na te gaan of de watertoets in dat geval toegespitst is op de wateraspecten op een passend schaalniveau. Een goede watertoets op een globaal plan is namelijk geen enkele garantie voor het voorkomen van bijvoorbeeld wateroverlast op lokaal niveau.

Indien op de watertoets in het moederplan nog geen toetsing heeft plaatsgevonden door een vertegenwoordiger van het Ministerie van V&W dan is een toetsing aan het Rijksbeleid ook nog op zijn plaats.

4 STAPPENPLAN VOOR PROJECTLEIDER EN WATERBEHEERDER

Stappenplan hulpmiddel voor maatwerk

Het stappenplan in dit hoofdstuk is bedoeld als een hulpmiddel om de watertoets succesvol te doorlopen. Voor elk plan of project zijn de omstandigheden weer anders. Maatwerk qua inhoud en proces, alsmede het creatief spelen van het bestuurlijke spel in de regio bepalen uiteindelijk het effect van de watertoets in de praktijk.

Bijlage 4: het overzicht

Bijlage 4 geeft een uitklapbaar overzicht van het stappenplan voor de watertoets, waarbij de taken voor de projectleider en waterbeheerder op een rij worden gezet. In dit hoofdstuk wordt elke stap nader toegelicht. De nummering van de stappen is terug te vinden in de linkerkantlijn.

Voor afstemming tussen watertoets en specifieke procedures kan verwezen worden naar het procedureel van de Handreiking Watertoets 2. Voor de afstemming tussen watertoets en m.e.r. zie ook hoofdstuk 9 van het algemene deel van de Handreiking Watertoets 2. Voor de afstemming tussen watertoets en tracé-m.e.r. zie het procedureel van de Handreiking Watertoets 2 en de brochure daarover van het tracé/m.e.r.-centrum.

Watertoetsstappen

De stappen in de watertoets in grote lijnen:

- Stap 0 Quick-scan*
uitmondend in een besluit van de RD om wel/niet een watertoets uit te voeren
- Stap 1 Initiatieffase*
uitmondend in werkafspraken tussen waterbeheerder en initiatiefnemer
- Stap 2 Ontwikkel- en adviesfase*
uitmondend in een wateradvies
- Stap 3 Besluitvormingsfase*
uitmondend in een (ontwerp-)plan met waterparagraaf
- Stap 4 Beoordelingsfase*
in gevallen waarbij goedkeuring van een hogere overheidslaag is vereist
- Stap 5 Realisatiefase*
Vergunningverlening en realisatie

4.0 Stap 0: De quick-scan

Quick-scan voor eigen RD projecten én wateradviesaanvragen

Is een watertoets nodig en in welke vorm moet de watertoets worden toegepast? Een quick-scan in de voorfase van een project kan hierop antwoord geven. Dat geldt zowel voor de eigen projecten van de RD die mogelijk consequenties kunnen hebben voor de waterhuishouding als voor aanvragen van derden om een wateradvies.

Stap 0.1: Het eerste contact

Initiatiefnemer / projectleider:

Elk ruimtelijk RD-project dat wordt opgestart en elke ontvangen aanvraag voor een wateradvies wordt aangemeld bij de **watertoetscoördinator**. Deze checkt of inderdaad sprake is van een watertoetsplichtig initiatief (volgens de Wro danwel volgens de afspraken in de Bestuurlijke Notitie Watertoets) en wie in het kader van de watertoets als "initiatiefnemer" beschouwd moet worden (zie par. 3.1.1).

Stap 0.2: De Quick-scan

Als bepaald is dat het een watertoetsplichtig plan betreft wil dat echter nog niet zeggen dat de RD een wateradvies gaat geven. Om dat te besluiten betreft de **watertoetscoördinator** waar nodig andere afdelingen. Uitgangspunt is dat de betrokken waterbeheerders het beste zelf kunnen beoordelen of er gevolgen voor water optreden en of en hoe derhalve de watertoets moet worden toegepast.

De quick-scan moet antwoord geven op de volgende vragen:

- **Waterbeheerder:** *Wat is naar verwachting de ernst van de impact van het project op de waterhuishouding?*
Alle waterhuishoudkundige aspecten zijn van belang: waterkwaliteit, waterkwantiteit,

grondwater, oppervlaktewater en veiligheid/waterkeringen. Snelle toetsing aan de belangrijkste beleidskaders (zie par. 6.2), relatie met andere RWS-projecten, praktische aandachtspunten uit beheer en onderhoud. De impact wordt bepaald door de fysieke ingrepen en de kwetsbaarheid van de locatie. In bijlage 3 is globaal aangegeven welk type effecten bij welke ingreep verwacht kunnen worden.

Regiospecifieke informatie: aan de hand van beschikbaar kaartmateriaal (zie bijlage 1) kan worden nagegaan of de ingreep plaatsvindt in een gebied dat kwetsbaar is voor waterhuishoudkundige ingrepen, of waar uit andere invalshoeken reeds een watergerelateerde ruimteclaim te verwachten is.

- **Waterbeheerder:** Worden de waterbeheersdersbelangen al op een andere manier ingebracht?
Benoem de instrumenten die de RD heeft náást de watertoets om invloed uit te oefenen op het initiatief en de belangen (beleid) die via andere wegen kunnen worden gewaarborgd. Denk aan vergunningen, Beleidslijn Ruimte voor de Rivier, bestuurlijke afspraken e.d.. Dit kan gevolgen hebben voor de keus om wel of niet een apart watertoetsproces in te gaan of voor de werkafspraken die worden gemaakt met de initiatiefnemer. Neem daarbij wel in overweging dat de watertoets de gelegenheid biedt om vroegtijdig het planproces te beïnvloeden, hetgeen de werking van andere instrumenten in een later stadium kan verbeteren of zelfs overbodig maken.
- **Waterbeheerder:** Welke invulling moet gegeven worden aan de Watertoets? Welke onderzoeken met welke diepgang?
Op basis van de verwachte impact, maar ook in overleg met eventuele andere waterbeheerders, wordt vervolgens bepaald welke onderwerpen met welke diepgang onderzocht en beschreven dienen te worden.
- **Waterbeheerder (en initiatiefnemer indien RD-project):** Tijd en financiële middelen
Indien het een project van de eigen RD betreft is het van belang in te schatten wat de watertoets betekent voor de financiële en tijdsplanning van het project. Indien het een aanvraag van een wateradvies voor derden betreft moet de benodigde middelen daarvoor worden ingepland. Zie voor de kostenverdeling par. 2.2.1.

Stap 0.3:
Besluit wel/niet
watertoets

Waterbeheerder: stelt de initiatiefnemer / projectleider op de hoogte van het besluit omtrent toepassing van de watertoets. Hieronder worden aanbevelingen gedaan over de wijze waarop dit plaatsvindt.

Afhandeling als watertoets niet relevant is voor RWS ("nee")

Indien uit de quick-scan blijkt dat naar verwachting een watertoets geen meerwaarde heeft dan wordt dit schriftelijk medegedeeld (dit kan in een standaardbriefje) vanwege de verplichting tot overleg met de waterbeheerder die de initiatiefnemer heeft. Hierbij wordt kort de omschrijving gegeven van het initiatief, op basis waarvan deze conclusie bepaald is. Daar kan later eventueel op worden teruggegrepen als het initiatief sterk van karakter mocht wijzigen, waardoor wateradvisering toch van belang zou zijn. Eventueel worden in dit briefje de andere aan de orde zijnde RWS-instrumenten aangegeven plus de contactpersonen daarvoor.

Het verdient aanbeveling met de initiatiefnemer af te spreken dat die de brief bij de beoordeling mee overlegt.

Een intern afschrift van deze brief gaat naar de betreffende RWS district, de plantoetsers, de vergunningverleners en naar de projectleider van een eventueel nat RWS-project in hetzelfde gebied. Externe afschriften gaan naar het waterschap en de provinciale waterbeheerder indien het denkbaar is dat die belangen hebben die door het initiatief beïnvloed kunnen worden. Bij bestemmingsplannen en artikel 19-1 of 19-2 plannen gaat ook een afschrift naar de planbeoordelaar (provincie, afdeling ruimtelijke ordening).

Wateradvies wél van belang ("ja")

De belangrijkste overwegingen worden meegedeeld aan de initiatiefnemer / projectleider. Dit hoeft nu nog niet formeel schriftelijk te worden vastgelegd aangezien nu nog een heel watertoetstraject volgt.

4.1 Stap 1: De initiatieffase

Stap 1.1: Betrekken water- beheerders

Initiatiefnemer/projectleider:

Het is de verantwoordelijkheid van de formele initiatiefnemer van een ruimtelijk plan om de waterbeheerders in het projectgebied in te lichten. De RD-projectleider kan - in overleg - die taak op zich nemen (zie par. 3.1.1).

Welke waterbeheerders bij het project moeten worden betrokken is afhankelijk van het plangebied en de ingrepen/effecten die met het project worden voorzien. In veel gevallen zullen - naast de waterbeheerders van de RD - andere waterbeheerders betrokken moeten worden: de provincie als effecten op de grondwaterstroming of -kwaliteit denkbaar zijn, het waterschap in vrijwel alle gevallen en in sommige gevallen het drinkwaterbedrijf.

Te gebruiken regiospecifieke informatie:

Kaart van regionale partijen en hun contactpersonen.

Tip: Initiatiefnemer stimuleren tot watertoets.

Daar waar initiatiefnemers dit vergeten kan de RD-projectleider de initiatiefnemers er op wijzen dat een watertoets nodig is omdat een relatie met de rijkswateren bestaat of dat ook andere waterbeheerders betrokken moeten worden.

Waterbeheerder:

De waterbeheerder betreft intern de benodigde medewerkers. Naast de inhoudelijke deskundigen kunnen ook relevante vergunningverleners (zie par. 5.1), juristen en plan-toetsers betrokken worden. Als in hetzelfde gebied tevens natte V&W projecten lopen dan is het handig om ook de projectleider daarvan en de betreffende RWS district op de hoogte te stellen.

Tip: Wateradviesteam samenstellen.

De watertoetscoördinator kan een wateradviesteam samenstellen waarin de voor een specifiek wateradvies benodigde disciplines uit de dienst bijeenkomen.

Te gebruiken regiospecifieke informatie:

Overzicht van contactpersonen binnen de dienst.

Stap 1.2: Informatie uitwisseling

Initiatiefnemer / projectleider:

Nu bepaald is dat een wateradvies gegeven zal worden, wordt een overleg tussen initiatiefnemer / projectleider en waterbeheerder(s) voorbereid. De initiatiefnemer / projectleider:

- licht het plan toe (doel, kaders, betrokkenen, stappenplan, studiegebied, bouwstenen, onderzoeken, aard, formele procedures en inspraakmomenten)
- vraagt de waterbeheerder om informatie over het watersysteem en relevant beleid dat van invloed zou kunnen zijn op het project.

- vraagt de waterbeheerder een heldere prioritering en een duidelijke indicatie van de juridische hardheid van de eisen en wensen om een goede kosten/baten afweging te kunnen maken.

Tip: startbijeenkomst

Voor een specifiek plan wordt aanbevolen om te starten met een goede actorenanalyse en een startbijeenkomst met alle actoren (initiatiefnemers en waterbeheerders plus evt. externe adviseurs). Daarbij kunnen onderdelen zijn:

- toelichting van de initiatiefnemer op voorgenomen plannen;
- inventarisatie van de wensen en criteria (zie par. 6.3.1 en 6.3.2) van waterbeheerders;
- procesafspraken: wie doet wat,
- wanneer en aan welke eisen moet informatie e.d. voldoen.

Het verdient aanbeveling dat vanuit de RD ook personen aanwezig zijn die voldoende zicht hebben op vergunningverlening en de belangen van de RWS district.

Tip: Het verdient aanbeveling ook de planbeoordelaar vooraf te vragen naar de eisen voor de watertoets bij het specifieke plan of besluit.

Waterbeheerder:

De waterbeheerder:

- verzamelt alle relevante informatie. Indien ook andere waterbeheerders betrokken zijn kan eventueel ook een startbijeenkomst worden gehouden met de waterbeheerders onderling zodat een eerste afstemming kan plaatsvinden.
- laat de initiatiefnemer / projectleider zo concreet mogelijk uitleggen welke fysieke keuzes op welk moment genomen worden. Denk daarbij aan alternatieven, varianten, generatieslagen, trechterings- of uitfilteringslagen, etc.
- verstrekt informatie over (zie de aandachtspunten bij de quick-scan, stap 0.2)
 - het watersysteem
 - beleidsuitgangspunten en in hoeverre het watersysteem up to date is met de huidige beleidsuitgangspunten (i.v.m. kostenverdeling, zie par. 2.2.)
 - de verwachtingen ten aanzien van impact van de ingreep, óók de kansen
 - aanvullende randvoorwaarden, eisen of suggesties voor alternatieve of compenserende maatregelen
- geeft aan welk waterbeleid en welke instrumenten de waterbeheerders hebben naast de watertoets om te sturen en
- geeft aan op welke wijze de RD invulling zou willen geven aan het watertoetsproces.

Tip: Geef een prioritering aan en zo mogelijk een onderverdeling naar wettelijke/harde randvoorwaarden, dringend verzoek/kansen en het benutten van win-win situaties.

Tip: Bepalen "nul-situatie" van het watersysteem in verband met kostenverdeling (zie par. 2.2.1)

Te gebruiken regiospecifieke informatie:

Kaarten van beheersgebied, droge en natte ruimteclaims, overzicht regionale beleidsbesluiten.

Informatie over het watersysteem

Bij de informatie-uitwisseling tussen initiatiefnemer / projectleider en waterbeheerder, in het wateradvies en later in de waterparagraaf worden relevante aspecten van het watersysteem benoemd en beschreven. Voorbeelden daarvan zijn:

Algemeen:	Begrenzing plangebied en functietoekenning Beheersgebied
Grondwatersysteem:	Eenheden/stroomrichting diep/ondiep grondwater Bodemopbouw Grondwaterstanden Grondwateronttrekkingen Geohydrologie (infiltratie/kwel) Grondwaterkwaliteit Grondwaterbeschermingsgebieden
Oppervlaktewatersysteem:	Afwateringseenheden Stroomrichting Waterkwaliteit Waterkwantiteit, dimensionering watergangen Waterpeilen/GGOR Waterbalans Drooglegging Waterbodem(kwaliteit) Kunstwerken (bijv. viaducten, tunnels etc.) Drainage Typen oevers Retentiegebieden Opvanggebieden hoogwater Veiligheid/waterkeringen
Ecosysteem:	Natte en droge gebieden Natuurdoeltypen en eisen voor milieu en water Verdroogde gebieden Erosiegevoelige gebieden
Regen/afvalwatersysteem:	Riolering Overstorten Regenwateruitlaten

Begrenzing van het plangebied

Bijzondere aandacht dient te worden besteed aan de afwateringseenheden en de grondwaterbeschermingsgebieden in relatie tot de afbakening van het plangebied. Immers, de begrenzing van het plangebied wordt niet alleen bepaald door de fysieke ingreep maar omvat mede het beïnvloedingsgebied en het gebied waar compenserende maatregelen gerealiseerd dienen te worden.

**Stap 1.3:
Ruimtelijke vertaling
van criteria**

Initiatiefnemer / projectleider en waterbeheerder:

Aan de hand van de informatie-uitwisseling in stap 1.2 wordt afgesproken welke aandachtspunten in de watertoets aan de orde komen. De technische watercriteria en algemene beleidsuitgangspunten vanuit het water worden vervolgens zo concreet mogelijk vertaald naar randvoorwaarden en ruimtelijke ontwerprichtlijnen waarmee de planvormers uit de voeten kunnen bij het ontwerp. Ook mogelijkheden voor compensatie dienen ruimtelijk te worden vertaald. Deze vertaling blijkt in de praktijk één van de zwakke schakels te zijn. Beide partijen zullen moeite moeten doen om de vertaalslag zo te maken dat de wateraspecten ook daadwerkelijk kunnen worden meegenomen in het ontwerpplan. Dat vraagt creativiteit en kennis van elkaars beleidsinstrumenten.

Tip: Goede ervaringen zijn opgedaan met het meenemen van de ontwerpleider naar de gesprekken met de waterbeheerders omdat deze in staat is om te schakelen tussen de technische watercriteria of algemene beleidsuitspraken en ontwerpcriteria.

Tip: Juridisch bindend?

De waterparagraaf in de toelichting bij een bestemmingsplan is als zodanig niet juridisch bindend. Ga dus na welke zaken concreet in bestemmingen op de plankaart of in de voorschriften kunnen worden opgenomen. Besteed bij het geven van het wateradvies veel aandacht aan de ruimtelijke uitwerking, zodanig dat het de initiatiefnemer duidelijk wordt wat de waterbeheerders op de plankaarten en in voorschriften terug willen zien.

Stap 1.4:
Vastleggen
werkafspraken

Initiatiefnemer / projectleider en waterbeheerder:

De afspraken die gemaakt worden, worden liefst op papier vastgelegd, bijvoorbeeld in notulen als het om een intern RD-project gaat, of in een brief als het om een wateradvies aan derden gaat.

De notulen of brief kunnen de volgende zaken bevatten:

- de afgesproken criteria en ontwerprichtlijnen
- nadere informatie die door de waterbeheerder zal worden aangereikt
- nader onderzoek, bijvoorbeeld omtrent de methodieken, alternatieven en varianten en wie dat betaalt. Indien tevens een MER-plicht aan de orde is kan afgesproken worden dat de wateraspecten daarin worden meegenomen.
- hoe de waterbeheerders tijdens de uitvoering betrokken zullen zijn. Hierbij kan gedacht worden aan zittingname in klankbord- of begeleidingsgroepen, reacties op tussenconcepten of op achtergrondonderzoeken, specifieke overlegmomenten, etc.
- afspraken met projectleiders van eventuele andere gerelateerde V&W-projecten omtrent de samenwerking en afstemming.
- het moment waarop het formele wateradvies gegeven wordt. Dit dient dusdanig ver vóór de ter inzage legging te zijn dat eventuele aanpassingen dan nog mogelijk zijn maar ook dusdanig laat dat er wel een voldoende volledig stuk ligt om een advies op te baseren.

Tip: pré-advies

Naar aanleiding van de door de initiatiefnemer / projectleider gegeven informatie over het plan kan het nuttig zijn een inhoudelijk pré-advies te verstrekken, waarin een eerste beoordeling wordt gegeven van de belangrijkste waterhuishoudkundige aandachtspunten en eisen waaraan voor benodigde vergunningen moet worden voldaan.

Tip: interne terugkoppeling

Koppel de gemaakte afspraken terug naar alle betrokkenen binnen de dienst opdat iedereen ervan op de hoogte is.

4.2 Stap 2: De ontwikkel- en adviesfase

Stap 2.1:
Ontwerpen

Initiatiefnemer / projectleider:

- Het plan wordt door de initiatiefnemer / projectleider nader uitgewerkt. Daarbij worden de door de waterbeheerder aangedragen aandachtspunten en ontwerprichtlijnen meegenomen. Zo mogelijk wordt reeds een concept-waterparagraaf opgenomen.
- De initiatiefnemer / projectleider zendt aan het eind van deze fase de waterbeheerders volgens de gemaakte afspraken een ver uitgewerkt conceptplan ten behoeve van toetsing voor het formele wateradvies.

Waterbeheerder:

- **Meedenken met het ontwerp via de in stap 1.4 afgesproken overlegconstructies.**

-
- Het uitvoeren/begeleiden van afgesproken extra onderzoek naar bepaalde waterhuishoudkundige effecten van het plan of project

Stap 2.2:
Toetsen

Waterbeheerder:

De waterbeheerders toetsen het conceptplan

- op de afgesproken criteria en de wijze waarop die in het plan zijn verwerkt en keuzes zijn onderbouwd.
- op de wijze waarop de wensen vanuit het water zijn doorgevoerd op plankaarten en voorschriften voor uitvoering of vergunningverlening
- de gevolgde werkwijze in de watertoets
- op de inhoud van de waterparagraaf (indien die er al in zit). Voor de algemene onderdelen die een waterparagraaf zou moeten bevatten, zie Handreiking Watertoets 2, deel 1, par. 6.3.
- Afhankelijk van de uitkomsten van deze toetsing kunnen voorstellen voor aanpassing van het plan worden uitgewerkt.

Voor de inhoudelijke beoordeling wordt gebruik gemaakt van de binnen de dienst aanwezige specialisten, vergunningverleners, RWS districtmedewerkers etc.

Stap 2.3:
Wateradvies

Het wateradvies is het eindpunt van het belangrijkste deel van de watertoets. Als het proces tot nu toe naar behoren is verlopen, brengt het wateradvies niet veel nieuws.

In het geval van een bestemmingsplanprocedure valt het uitbrengen van het wateradvies bij voorkeur samen met het art. 10 Bro vooroverleg.

Waterbeheerder:

Indien het een wateradvies aan de eigen dienst betreft kan dit door middel van een interne notitie. Indien het een wateradvies aan derden betreft gebeurt dit bij voorkeur in een brief.

De wateradviesbrief kan de volgende zaken bevatten:

- de gemaakte afspraken
- adviezen tot planwijziging op basis van de eerder bepaalde watertoetscriteria
- suggesties voor compenserende maatregelen waar het wateradvies niet kan worden overgenomen
- een overzicht van de benodigde RWS-vergunningen en ontheffingen, met eventueel een beschouwing van de inhoudelijke aspecten en de stand van zaken daaromtrent (in nauw overleg met de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de vergunningverlening).

Idealiter wordt voorkomen dat strijdigheid tussen adviezen van verschillende waterbeheerders optreedt, zodat één gezamenlijk wateradvies kan worden gestuurd. Bij punten waarover de meningen van de waterbeheerders verschillen kan dit expliciet gemaakt worden, opdat de afweging, die de initiatiefnemer moet maken, goed kan worden onderbouwd. Om praktische redenen kan echter ook afgesproken worden dat elke waterbeheerder apart schrijft. Voor afstemming tussen waterbeheerders zie par. 3.2.2.

In verband met het vervolgtraject of eventuele onduidelijkheden later verdient het aanbeveling om intern een vast stramien af te spreken over wie het wateradvies gezien en geaccordeerd dient te hebben alvorens het door de HID getekend en verzonden wordt. Zie daarvoor par. 2.1.2.

Het wateradvies wordt in de meeste gevallen gezonden naar:

- de initiatiefnemer / projectleider
- het bevoegd gezag (de planbeoordelaar) indien van toepassing

Afschriften worden verzonden naar:

- de VROM inspectie indien het een VROM procedure betreft.
- de watertoetscoördinator van de provincie

- de plantoetsers van de eigen RD cq vertegenwoordiger van de RD in PPC
- de RD medewerkers die aan het advies hebben bijgedragen
- de andere betrokken waterbeheerders
- de coördinator watertoets of diegene die de archivering van het wateradvies in het RO dossier verzorgt.

4.3 Stap 3: De besluitvormingsfase

Stap 3.1: Vaststellen plan

De initiatiefnemer / projectleider verwerkt het wateradvies in het ontwerpplan dat vervolgens de formele inspraak in gaat.

Initiatiefnemer / projectleider:

Deze ontwikkelt het plan verder tot een ontwerpplan waarin een waterparagraaf is opgenomen en de wateraspecten voor zover mogelijk zijn doorvertaald in de plankaarten en voorschriften.

Daarbij wordt afgewogen in hoeverre het advies van de waterbeheerder in het plan wordt overgenomen. Afwegingskaders zijn bijv: hardheid van de gestelde voorwaarde (stoelt het op wetgeving/beleid of niet), kostenaspect, afweging in relatie tot andere belangen.

Het onderdeel compensatie is essentieel in het verdere planproces omdat de planbeoordelaar (provincie en/of VROM Inspectie) daar met name op zal toetsen. In de Nota Ruimte (i.o., stand juni 2004) wordt aangegeven dat de besluitvorming over compensatie gelijktijdig dient plaats te vinden met de besluitvorming over het plan zelf.

Inhoud waterparagraaf

Onderstaand een voorbeeld van inhoud van een waterparagraaf (zie ook Handreiking Watertoets 2, deel 1, par. 6.3):

- Beschrijving van gebied en watersysteem incl. bijzondere functies van het gebied of het watersysteem
- Beschrijving van de ingreep
- De effecten van de ingreep op het watersysteem o.b.v. de criteria
- Beschrijving van het watertoetsproces
- Het wateradvies
- De afweging, onderbouwing van planwijzigingen en keuzes t.a.v. water in het plan, met name daar waar afgeweken wordt van het wateradvies
- Compenserende maatregelen en hoe die geregeld zijn
- Afspraken over volgende fasen, bijvoorbeeld ontwerprichtlijnen of uitvoeringsfase.

Stap 3.2: Zienswijze en bedenkingen

Waterbeheerder:

Indien het ontwerpplan ondanks de watertoets niet voldoet aan belangrijke waterhuishoudkundige criteria kan tijdens de ter inzage ligging een zienswijze worden ingediend. Daarbij moet het wateradvies worden betrokken. Zo nodig wordt afgestemd met de andere betrokken afdelingen en eventueel met VROM. Ook in dit geval verdient het aanbeveling om een vast stramen af te spreken voor ondertekening en eventuele medeparafen (zie par. 2.1.2).

Indien na de inspraak en na vaststelling van het definitieve (bestemmings)plan door de initiatiefnemer toch nog waterhuishoudkundige bezwaren resteren kunnen bedenkingen worden ingediend bij Gedeputeerde Staten.

4.4 Stap 4: De beoordelingsfase

Stap 4.1: Advisering via PPC

Deze stap is alleen verplicht in gevallen waarbij een plan een goedkeuringstraject van bijvoorbeeld de provincie moet doorlopen. De planologische commissie behandelt het ruimtelijke plan waarbij het bevoegd gezag geadviseerd kan worden om goedkeuring te onthouden aan het hele plan of aan onderdelen ervan. Zie voor nadere uitwerking van de toetsende rol van de RD par. 3.3.

Waterbeheerder:

Als het goed is heeft degene die optreedt als waterbeheerder het wateradvies ook naar de plantoetsers van de eigen dienst en de vertegenwoordiger in de PPC gezonden. Zonodig ondersteunt de waterbeheerder de vertegenwoordiger in de PPC met aanvullende informatie.

Stap 4.2: Goedkeuring door bevoegd gezag

Uiteindelijk stelt het bevoegd gezag het plan vast. Tegen dit besluit kan de waterbeheerder in het uiterste geval nog in beroep gaan bij de Raad van State.

4.5 Stap 5: De realisatiefase

De realisatiefase maakt formeel geen deel uit van het watertoetsproces maar is wel van groot belang. In de praktijk blijkt dat het niet altijd makkelijk is om als waterbeheerder zicht en invloed te houden op de daadwerkelijke uitvoering van datgene wat in het planproces is afgesproken.

Stap 5.1: Vorbereiding uitvoering

Waterbeheerder en initiatiefnemer / projectleider:

Het verdient aanbeveling om ook bij de nadere uitwerking van het plan het contact tussen initiatiefnemer / projectleider en waterbeheerders te continueren. Immers: een goed uitgevoerde watertoets in een plan op een hoger abstractieniveau biedt geen directe garantie voor een goede waterhuishouding als op een lager niveau of bij de uitvoering in de praktijk niet de goede keuzes worden gemaakt.

Tip: Zicht en invloed op doorwerking wateradvies bij de uitvoering

Punt van zorg is dat ondanks de watertoets toch niet de juiste maatregelen worden getroffen en de watertoets zijn effect verliest. In de trits van bestemmen-ontwerpen-inrichten ontbreekt de waterbeheerders dikwijls het zicht op de laatste twee stappen. Opties/aanbevelingen (uitgaande van bestaande wet- en regelgeving en procedures):

- Niet alle waterwensen zijn via het RO spoor te realiseren. De waterparagraaf maakt deel uit van de toelichting bij het bestemmingsplan en is als zodanig niet juridisch bindend. Er zijn echter wel mogelijkheden om waterzaken in een bestemmingsplan ook juridisch bindend vast te leggen op de plankaarten en in de voorschriften. Een stukje kennis van RO instrumenten is nuttig opdat de RD zelf evt. voorstellen daartoe kan doen tijdens het vooroverleg of in het wateradvies.
- Afspraken rond zaken die niet met voldoende zekerheid in het plan zijn vast te leggen (incl. evt. kostenverdeling) kunnen mogelijk ook in convenanten of regionale bestuursakkoorden worden vastgelegd.
- Maak bijvoorbeeld afspraken over het eerst aanleggen van de compenserende maatregelen alvorens de rest van het plan wordt aangelegd.
- Maak gebruik van de mogelijkheid om zienswijzen en/of bedenkingen in te dienen. Hiermee wordt tevens een signaal afgegeven dat water echt serieus moet worden genomen.
- Maak tijdens het watertoetsproces ook afspraken over betrokkenheid van de waterbeheerders in de fasen van ontwerp en inrichting.
- Ga na welke mogelijkheden de vergunningprocedures bieden voor realisatie van afspraken

Stap 5.2: Vergunningverlening

Waterbeheerder:

Indien vergunningverlening door RD aan de orde is, en de vergunningverleners vanaf het begin van de watertoets zijn betrokken, is de kans groot dat het vergunningentraject soepel verloopt. Het is van belang dat de vergunningverleners in elk geval goed op de hoogte zijn van hetgeen tijdens de watertoets aan relevante criteria naar voren is gebracht.

5 RELATIE MET ANDERE INSTRUMENTEN

5.1 Anticiperen op vergunningverlening

*Vergunningvereisten
mee laten nemen bij
planontwerp*

Wbr-, Wvo- of Wm-vergunningen en Wbb- of Bsb-ontheffingen grijpen niet aan op het ruimtelijk plan waarvoor de watertoets doorlopen wordt maar op de feitelijke activiteiten die na vaststelling van het watertoetsplichtige plan kunnen gaan plaatsvinden (inrichting, gebruik, beheer & onderhoud van het gebied).

Het is mogelijk dat het doorlopen van de benodigde vergunningstrajecten de waterbelangen wel voldoende waarborgt. De watertoets kan dan beperkt worden tot zaken die te maken hebben met de ruimtelijke planvorming en waar de vergunningen geen grip op hebben.

Anderzijds biedt het watertoetsproces juist de gelegenheid om vroegtijdiger dan voorheen informatie te verstrekken over vergunning- en ontheffingsvereisten voorzover RWS daarbij het bevoegde gezag is.

Tevens kan de waterbeheerder aanraden om onderzoek ten behoeve van te verlenen vergunningen reeds in de voorbereiding van de planvorming (of de m.e.r.) mee te nemen. Door op deze wijze het watertoetsproces te gebruiken om te anticiperen op vergunningverlening kan bewuster worden omgegaan met lokatiekeuzes en bestemmingen en zal de vergunningverlening soepeler verlopen.

Voorbeeld:

Soms kan de water(bodem)kwaliteit gediend zijn bij het beïnvloeden van het onderhavige ruimtelijke plan in plaats van te wachten tot de vergunningverlening. Namelijk waar het gaat om inpassing van nieuwe functies of activiteiten die als vanzelf water(bodem) verontreinigende inrichting of gebruik met zich mee zullen brengen. Dan is behandeling in een wateradvies dus wel zinvol.

*Informatie geven over
vergunningvereisten*

Deze informatie van de waterbeheerder kan evt. schriftelijk worden afgegeven in een door de HID getekende brief aan de initiatiefnemer (en de commissie m.e.r.). Ook kan het opgenomen worden in een pré-advies (zie stap 1.4 in het voorgaande hoofdstuk). In het geval van een m.e.r. kan de commissie m.e.r. de adviezen rond onderzoek en criteria overnemen in het richtlijnenadvies aan het bevoegd gezag.

Tip: wateradvies is geen vervanging van vergunning

Ter voorkoming van misverstanden dient door de waterbeheerder wel te worden aangegeven dat bij de uiteindelijke vergunningverlening de bestaande wet- en regelgeving als toetsingskader bóven de inhoud van een dergelijke informatiebrief staan.

In het wateradvies

In de fase van het wateradvies, dat gegeven wordt n.a.v. van toetsing van het ontwerp-plan of een concept-MER aan de in de initiatieffase genoemde criteria, dient te worden aangegeven op welke punten het ontwerp en de informatie nog niet voldoende zijn om aan de eisen te voldoen die voor de verschillende vergunningen gelden.

Wvo en Wm-vergunning

5.1.1 Overzicht van relevante vergunningen

In de Rijkswateren is RWS hiervoor het bevoegd gezag. Als verontreinigende stoffen in het oppervlaktewater (incl. uiterwaarden) of het riool kunnen komen dan is resp. een Wvo- of Wm-vergunning nodig. Zie handreiking Watertoets pag. 34. Een beperking van de Wvo-vergunning is dat deze pas kan plaatsvinden als het bestemmingsplan vigeert en een concrete verontreinigende activiteit of lozing aan de orde is. Dan beperken de mogelijkheden zich dus tot het minimaliseren van de verontreiniging. De lokatie

keuze van de verontreinigende activiteit, die van veel groter belang kan zijn, is dan al gepasseerd.

Wbb-ontheffing

In de Rijkswateren is RWS hiervoor het bevoegd gezag. Voor alle handelingen met grond of baggerspecie in de uiterwaarden is de Wet op de Bodembescherming aan de orde. Via de Wbb-ontheffing stuurt RWS op de kwaliteit van de buitendijkse bodem.

Wbr-vergunning, beleidslijn Ruimte voor de Rivier

Ten behoeve van het waarborgen van een goed functioneren van de rijkswaterstaatswerken is voor vrijwel alle buitendijkse activiteiten een vergunning van de RWS district op grond van de Wet beheer rijkswaterstaatswerken verplicht. De Beleidslijn Ruimte voor de Rivier vormt in de grote rivieren daarvoor het kader. Het gaat daarbij vooral om het voorkomen van zaken die de afstroming van water, ijs en sediment kunnen belemmeren, het voorkomen van zaken die de bergingscapaciteit van het winterbed verminderen, het voorkomen van zaken die eventuele in toekomst nodige rivierversuiming kunnen belemmeren en het tegengaan van zaken die door de rivier schade kunnen opleveren.

Doordat het via de Wbr-vergunningverlening doorwerkende beleid ook veel betekenis heeft voor wat er al dan niet in een bestemmingsplan mogelijk is, is de Beleidslijn Ruimte voor de Rivier ook kaderstellend gemaakt voor het ruimtelijke spoor en opgenomen in de streekplannen. De beleidslijn geeft zeer concrete ontwerpcriteria voor bestemmingsplannen en is tevens kader voor de Wbr-vergunningverlening.

Voorbeeld: Wbr-vergunning in combinatie met art. 19 procedure

Ten behoeve van de art. 19 procedure zal een watertoets moeten worden uitgevoerd. Deze kan gebaseerd zijn op meer en/of andere criteria dan de Wbr-vergunning. Indien de Wbr-vergunning wordt afgegeven voordat de art. 19 procedure rond is, dan wordt aangeraden de aanvrager erop te wijzen dat mogelijk nog andere vergunningen of ontheffingen vereist kunnen zijn. Indien de art. 19 procedure eerst wordt gestart, dan kan bij de daarvoor uit te voeren watertoets alvast worden gewezen op de voor een Wbr-vergunning vereiste criteria.

Bouwstoffenbesluit

Het Bouwstoffenbesluit (Bsb) is een beleidsregel op basis van de Wvo en Wbb. RWS is daarvoor buitendijks het bevoegd gezag. Waar het gaat om het maken van werken met grond en steenachtige materialen is het bouwstoffenbesluit aan de orde. Met werken wordt bedoeld op weg- en waterbouwkundige werken, grondwerken en bouwwerken. Het Bsb is een op dergelijke werken toegespitst kader dat met name gericht is op het voorkomen van uitloging uit het werk van verontreinigingen richting grondwater of buitendijks richting oppervlaktewater. Het Bsb schrijft onderzoeksverplichtingen voor en geeft voorschriften voor de vormgeving van het werk.

Ontgrondingsvergunning

In de grote meren onder rijksbeheer, de Noordzee en in het zomerbed van de grote rivieren is RWS het bevoegd gezag voor de ontgrondingsvergunning. In de uiterwaarden van de grote rivieren mag de provincie alleen een Ow-vergunning verlenen met toestemming van RWS. Zodra er gegraven wordt dient in principe een ontgrondingsvergunning aangevraagd te worden. Bij kleinere gevallen is vaak in de ontgrondingsverordening geregeld dat dat niet hoeft.

Vanuit de initiatiefnemersrol is van belang dat een integrale afweging wordt gemaakt. Natte zaken die aan de orde kunnen komen zijn bijvoorbeeld effecten op grondwaterstroming en verstoring van de geologische opbouw.

Voor ontgrondingsvergunningen langs de grote rivieren vormt de Beleidslijn Ruimte voor de Rivier het beleidskader, maar een nieuw RWS-breed beleidskader is in de maak. Merk op dat voor het gat zelf géén Wbr-vergunning vereist is. Dat geldt overigens wel voor de inpassing van het gat en de bijbehorende werken, hoewel die ook in een Ow-vergunning geregeld kunnen worden.

Keurontheffing

Voor ingrepen op plaatsen die onder de keur vallen is een ontheffing vereist van het

waterschap (zie handreiking watertoets pag. 34). Als de initiatiefnemer afwijkt van het wateradvies dan kan het waterschap in principe een keuronthefving weigeren.

Ontheffing van het Peilbesluit

In sommige gevallen kan de waterbeheerder een ontheffing op een peilbesluit verlenen. Het gaat hierbij om een tijdelijke ontheffing die bij de eerstvolgende herziening van het peilbesluit (veelal een keer per 10 jaar) dient te worden opgenomen in het herziene peilbesluit. Invalshoek is het waterhuishoudkundig belang in relatie tot de (gebruiks)functie van het aan/omliggend gebied. Hierbij moet rekening worden gehouden met een brede belangenafweging (natuurwaarden, bodemdaling, etc.). Een peilbesluit kent een zorgvuldige voorbereidingsprocedure die, van planfase tot bestuurlijke goedkeuring, ongeveer twee jaar in beslag neemt.

Grondwater

De provincie is bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning voor onttrekking van grondwater, op basis van de Grondwaterwet. Ook voor ontheffing voor ingrepen in een grondwaterbeschermingsgebied is de provincie het bevoegd gezag. Hierbij is bescherming van de grondwaterkwaliteit de invalshoek.

Art. 7 Wkk

Plannen ex artikel 7 van de Wet op de Waterkering. Bevoegd gezag zijn de Minister van Verkeer en Waterstaat, waterschappen en voor de goedkeuring de provincie. Invalshoek is bescherming tegen wateroverlast (kwantiteit).

5.2 Verschil in handelswijze tussen m.e.r. en tracé-m.e.r.

Aanvulling op Handreiking Watertoets 2

Voor de procesbeschrijving van de watertoets bij mer en tracé-mer wordt respectievelijk verwezen naar Handreiking Watertoets 2, algemeen deel, hoofdstuk 9 en procedureel hoofdstuk 8. Hieronder volgen slechts enkele aanvullingen. Voor tracé-m.e.r. kan ook verwezen worden naar de Werkwijzer watertoets en tracé/m.e.r.-procedure van DWW. Deze is o.a. te vinden op www.watertoets.net. Voor een m.e.r. bij natte projecten kan ook worden verwezen naar de Handleiding voor de m.e.r.-procedure voor "natte" RWS-projecten (DWW, oktober 2004).

Apart én gelijktijdig

De m.e.r. en de watertoets moeten gezien worden als twee aparte, maar gelijktijdige processen. In de praktijk is het uitbrengen van de startnotitie vaak de eerste externe stap. De watertoets zou echter al in het stadium daaraan voorafgaand van start moeten gaan. Komt het contact pas later op gang dan spoort de watertoets niet met de stappen in de m.e.r. en bestaat de kans dat er werk over moet worden gedaan. Zeker bij een m.e.r. voor een nat project is het van belang tijdig alle waterbeheerders erbij te betrekken opdat niet pas in een later stadium nog aanvullende wensen of criteria boven water komen.

RD formeel initiatiefnemer bij tracé-m.e.r. maar niet bij gewone m.e.r.

In het geval van een tracé-m.e.r. procedure treedt de RD formeel op als initiatiefnemer namens de Minister van V&W. Bij een project met een gewone m.e.r. waarbij ook een wijziging of vrijstelling van het bestemmingsplan nodig is, bijvoorbeeld bij een ecoduct dat door RWS wordt gefinancierd, is de gemeente formeel de initiatiefnemer voor de watertoets omdat de gemeente degene is die het ruimtelijk besluit vaststelt. Zie ook par. 3.1.1.

Bij tracé-m.e.r. watertoets in drie detailniveau's

In het geval van een tracé-m.e.r. loopt de watertoets langer door, tot in het tracébesluit, waarin een waterparagraaf dient te worden opgenomen. Het is een cyclisch proces waarbij een aantal processtappen op een steeds gedetailleerder niveau wordt uitgewerkt. Zie ook par. 6.3.2.

5.3 Watertoets en spoedwet wegverbreding

DWW heeft het proces van de watertoets voor droge infrastructuur bij Rijkswaterstaat verder uitgewerkt in een notitie met stappenplan. Zie tevens H9 van het procedureel deel van de Handreiking Watertoets 2.

6 BELEIDSKADERS EN CRITERIA

Het kader voor de watertoets is het vigerend beleid. De watertoets wordt uitgevoerd binnen de bestaande wet- en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening en water. Dit hoofdstuk geeft een beknopt overzicht van de relevante wetgeving en het vigerend beleid.

6.1 Wettelijke kaders

Europese Kaderrichtlijn Water

De Europese Kaderrichtlijn Water heeft een zwaardere status dan de landelijke wetgeving. Elke achteruitgang van het watersysteem ten opzichte van de situatie in 2000, alsmede het teniet doen van sindsdien geboekte vooruitgang, is strijdig met de EU-Kaderrichtlijn Water. Met het uiterlijk in 2009 vaststellen van de door de Kaderrichtlijn voorgeschreven stroomgebiedbeheersplannen krijgen de daarin geformuleerde doelen en maatregelen een verplichtend karakter. Daarnaast kunnen de gebiedsbeschrijvingen die eind 2004 gereed komen een bron van informatie zijn.

Wet op de Ruimtelijke ordening

Het vooroverleg met de waterbeheerders en de waterparagraaf in de WRO plannen zijn in de wet verplicht gesteld. Om water een goede plaats te kunnen geven in de ruimtelijke plannen is - ook bij waterbeheerders - een goede kennis van het WRO instrumentarium vereist. Met name is van belang welke aspecten van water vastgelegd kunnen worden in de juridisch bindende onderdelen van de plannen, zoals de plankaart en de voorschriften voor vergunningverlening bij bestemmingsplannen. Ook zaken als planschade, dubbelbestemmingen, de betekenis van zones op een streekplankaart, het begrip 'goede ruimtelijke onderbouw' e.d. zijn van belang. De NIROV heeft in het kader van de leergang "Op dezelfde Leest" een supplement uitgegeven over 'Water en bestemmingsplan'.

Wet op de waterhuishouding

De Wet op de waterhuishouding (Wwh) regelt het planstelsel, waarbij ook de samenhang tussen waterkwantiteitsbeheer, -kwaliteitsbeheer en grondwaterbeheer in beschouwing wordt genomen (integraal waterbeheer). Daarnaast worden een viertal beheersinstrumenten (registratie, vergunning, peilbesluit en waterakkoord) voor het kwantiteitsbeheer gedefinieerd.

Wet verontreiniging oppervlaktewateren

Het doel van de Wet verontreiniging oppervlaktewater (Wvo) is het bestrijden en het voorkomen van verontreiniging van de oppervlaktewateren met het oog op de verschillende functies die deze wateren in onze samenleving vervullen. Een van de instrumenten die de waterkwaliteitsbeheerder ter beschikking staat is een vergunningstelsel met betrekking tot lozingen op het oppervlaktewater.

Grondwaterwet

De Grondwaterwet (Gww) heeft betrekking op grondwateronttrekkingen met behulp van een inrichting en het in samenhang daarmee infiltreren van water in de bodem. De wet biedt twee instrumenten om watersystemen duurzaam in stand te houden: de registratie en de onttrekking.

De Gww heeft enkel betrekking op het grondwaterkwantiteitsbeheer. Echter zal een infiltratievergunning niet verleend worden als er gevaar dreigt voor grondwaterverontreiniging. De provincie is beheerder van het grondwater.

Natuurbeschermingswetgeving

Het mag van de waterbeheerder verwacht worden dat hij eventuele effecten van het watersysteem op beschermde natuurwaarden, zoals vervuiling, verdroging, gebiedsvreemd water ook onder de aandacht brengt. Vanuit Europees kader is er ook de Vogel- en Habitatrichtlijn om rekening mee te houden.

Wet bodembescherming

De wet bodembescherming (Wbb) bepaalt het instrumentarium dat betrekking heeft op de kwaliteit van het grondwater. Het gaat hier om regels ten aanzien van het infiltreren van water. De Wbb verplicht een ieder die redelijkerwijs had kunnen weten dat door die handelingen de bodem kan worden verontreinigd of aangetast, alle maatregelen te nemen om die verontreiniging of aantasting te voorkomen. Indien de veront-

reiniging of aantasting reeds heeft plaatsgehad dient men de bodem te saneren of de gevolgen zoveel mogelijk te beperken.

Bouwstoffenbesluit

Het bouwstoffenbesluit is gebaseerd op de Wet bodembescherming en de wet verontreiniging oppervlaktewateren. Het besluit geeft regels voor de toepassing van bouwstoffen op of in de bodem of oppervlaktewateren. Het besluit dient twee milieudoelen: bescherming van bodem- en oppervlaktewater en stimuleren van hergebruik van secundaire grondstoffen.

Provinciale milieu-verordening

Op basis van de milieuwetgeving maakt de provincie een milieuverordening. Hierin zijn regels opgenomen ter bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning in aangewezen milieubeschermingsgebieden (provinciaal milieubeleidsplan). Onderscheiden worden de waterwingebieden en de grondwaterbeschermingsgebieden, waarin een groot aantal activiteiten verboden of beperkt wordt (met vrijstellingsmogelijkheid).

6.2 Beleidskaders

Vigerend beleid is uitgangspunt

Uitgangspunt voor de inhoudelijke inbreng in de watertoets vanuit de waterbeheerder is het vigerende beleid; niet de bestaande situatie!

Het vigerende beleid is de op dat moment beschikbare norm, de meest actuele deelstroomgebiedsvisie of - in dien dat er reeds in verwerkt is - het streekplan of regionaal bestuursakkoord (Nationaal Bestuursakkoord Water art. 9.4).

Hieronder volgt een algemene opsomming van de meest gangbare beleidsplannen die een basis vormen voor het vaststellen van criteria en voor de beoordeling van de wateraspecten in een plan.

Tip: regiospecifiek beleidsoverzicht bijhouden.

Het verdient aanbeveling om voor de eigen directie een actueel overzicht van specifiek voor die regio relevante beleidskaders beschikbaar te maken voor iedereen die met de watertoets te maken heeft (zie ook bijlage 1).

Tip: ga van te voren na waar de beoordelende partij op toetst

Het is, zeker voor plannen die door een hogere overheid getoetst worden, goed om na te gaan bij de planbeoordelaar welke criteria belangrijk worden gevonden. In sommige provincies geeft de Nota Planbeoordeling specifieke aanknopingspunten voor de watertoets.

Europees

In april 2004 is door het kabinet de ambitienotitie "Pragmatische implementatie Europese Kaderrichtlijn Water in Nederland" gepresenteerd. Daarin wordt prioriteit gegeven aan het voorkomen van verdere achteruitgang van kwaliteit van de watersystemen. In beginsel geldt voor deze stand-still benadering het jaar 2000 als uitgangssituatie. Indien de situatie verbetert geldt dat bij het toestaan van nieuwe activiteiten de beste kwaliteitstoestand tussen 2000 en 2015 moet worden gehandhaafd. In de nog op te stellen stroomgebiedbeheersplannen zal worden bezien welke functieveranderingen of planologische wijzigingen een bijdrage kunnen leveren aan de te halen doelen.

Landelijk

In de meeste gevallen betreft het hier kabinetsbeleid. Indien anders dan is dit tussen haakjes aangegeven.

- Nota Ruimte (i.o., stand juni 2004, beleid VROM/LNV/V&W/EZ, juridisch bindend voorzover PKB tekst)

De PKB tekst in de Nota Ruimte noemt een aantal uitgangspunten voor uitvoering

van de watertoets en rijkstoezicht op de uitvoering van de watertoets:

- Met het oog op veiligheid tegen overstroming behouden van bestaande ruimte voor water of indien nodig creëren van extra ruimte voor water
- Bij ruimtelijke inrichting hanteren van de waterkwantiteitstrits vasthouden-bergen-afvoeren
- Bij ruimtelijke inrichting hanteren van de waterkwaliteitstrits voorkomen-scheiden-zuiveren
- Bij nadelige invloed van de ruimtelijke ingreep waterneutraal of waterpositief compenseren bij voorkeur binnen het plangebied. Besluitvorming over compensatie tegelijk met vaststelling van het ruimtelijk plan.
- Combineren van ruimte voor water met andere functies
- Nationaal Bestuursakkoord Water (convenant van alle overheden)
- Waterbeleid 21e eeuw: Anders omgaan met water
- Vierde Nota waterhuishouding
- Beheersplan rijkswateren (RWS beleid)
- Beleidslijn Ruimte voor de Rivier (PKB, juridisch bindend, basis voor Wbr vergunningverlening)
- Beleidslijn Buitendijkse activiteiten (i.o., PKB)
- Stroomgebiedbeheersplannen (vanaf 2009 formeel bindend in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water)
- Natuurbeleid
- SVV2 / Nota mobiliteit
- NMP 4
- Milieubeleidplan scheepvaart en de voortgangnota Scheepvaart en milieu
- Transport in balans
- Beleidsplan Drink- en Industrierwatervoorziening
- Beleidsbesluit Binnenvisserij
- Rijks Uitgangspuntennota Reconstructie Landelijk Gebied
- Bouwstoffenbesluit (juridisch bindend)
- Nota risiconormering transport gevaarlijke stoffen
- Kabinetsstandpunt Rampenbestrijdingsstrategie (o.a. zoekgebieden noodoverloopgebieden)

Regionaal

- Beheersplan Nat (RD beleid)
- Provinciale waterhuishoudingsplannen (prov. beleid)
- Streekplannen en Provinciale Omgevingsplannen (prov. beleid)
- Reconstructieplannen
- Deelstroomgebiedsvisie (v.a. 2005 zijn die verwerkt in de streekplannen)
- Provinciale Milieuplannen/-verordeningen
- Provinciale Natuurplannen

Gemeenten

- Bestemmingsplannen (juridisch bindend)
- Gemeentelijke waterplannen (gezamenlijke visie van gemeente en waterbeheerders)
- Structuurplannen/-visies

*Waterschappen/
waterbeheerders*

- Waterbeheersplannen (waterschapsbeleid)
- Keur (gebods- en verbodsbepalingen rond wateren en waterkeringen)
- Waterakkoorden (overeenkomsten o.b.v. de Wet op de waterhuishouding rond peil, aan-/af-/doorvoer van water en kwaliteit, waarvan de uitvoering ook door derden kan worden afgedwongen)
- Peilbesluit (juridisch bindend)
- Specifieke beleidsnota's (bijvoorbeeld over het ontheffingenbeleid of het toetsingskader voor plannen van derden)
- Waterkansenkaart (visie)

6.3 Criteria

Goede voorbereiding is het halve werk

6.3.1 Een goede voorbereiding

Een goede voorbereiding is het halve werk. Om tijd te besparen bij het verzamelen van informatie en bij het geven van wateradviezen is het raadzaam om te investeren in het op orde hebben van de criteria die het meest voorkomen.

Tip: regiospecifieke uitwerking op de plank voor watertoets (zie bijlage 1)

Voor een efficiënte uitvoering van de watertoets zou het handig zijn als de belangrijkste beleids- of wettelijke kaders, landelijk of regionaal, vertaald worden naar concrete criteria voor specifieke delen van het beheersgebied van de RD. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van kaartbeelden of zelfs tekstvoorstellen voor gebruik bij vooroverleg of wateradvies.

Hardheid van criteria aangeven

Wat móet echt om aan wettelijke verplichtingen te voldoen, wat zijn randvoorwaarden vanuit landelijke of regionale beleidsnota's of -afspraken, wat zijn wensen, adviezen of kansen?

Zorg dat van te voren duidelijkheid bestaat over de hardheid van de verschillende criteria en geef dat ook aan in het vooroverleg en het wateradvies. Dit is van belang bij de onderhandeling over welke criteria wel of niet worden overgenomen in een plan en biedt tevens duidelijkheid voor de ontwerpers.

Gezamenlijk met andere waterbeheerders

Het verdient aanbeveling om - los van een specifieke watertoets - gezamenlijk met de regionale waterbeheerders per gebied een overzicht op te stellen van de belangrijkste criteria. Zie ook par. 3.2.2.

Getrapte watertoets met passende criteria

6.3.2 Schaalniveau van criteria

Het is zaak dat partijen aan elkaar duidelijk maken op welk abstractieniveau informatie nodig is op welk moment in de (reeks van) procedure(s).

Met name in een complexe procedure als de tracé-m.e.r. is dat aan de orde. Echter ook indien een watertoets heeft plaatsgevonden voor een gewone m.e.r. of bijvoorbeeld een streekplan blijft de verplichting tot het toepassen van de watertoets bestaan voor de ruimtelijke plannen en besluiten op meer gedetailleerd niveau. Bij elk schaalniveau horen immers afwegingen op een daarbij passend niveau en kunnen dus ook meer gedetailleerde wensen en criteria vanuit het waterbeheer aan de orde zijn. Die gedetailleerde invulling van de waterhuishouding is ook nodig om de waterhuishouding op de grotere schaal op orde te krijgen.

Tip: voor het boven water houden van gedetailleerde criteria voor later

Een werkwijze waarmee goede ervaringen zijn opgedaan is een inventarisatie- of brainstormronde met alle betrokken waterbeheerders bij de start van het project. De daarbij genoemde informatie en criteria - van algemene beleidslijn tot zeer gedetailleerde criteria op inrichtingsniveau - worden vervolgens ingedeeld in overzichten per projectfase waarvoor ze relevant zijn. De resultaten van informatie en criteria per fase worden teruggekoppeld naar de verschillende waterbeheerders. Op deze wijze kan de informatie geborgd worden voor gebruik in die fase in de planvorming waarbij het past, van trajectnota/MER tot en met vergunningfase. Minder urgente of minder voor de hand liggende aspecten worden op die manier 'boven water gehouden' en zonodig later in het planproces vertaald in maatregelen.

Ruimtelijke vertaling van watercriteria

Veel aandacht dient te worden besteed aan de ruimtelijke vertaling van watercriteria zodat de planvormers ermee uit de voeten kunnen. Zie ook stap 1.3 in het stappenplan van hoofdstuk 4. Het is niet altijd mogelijk om de watercriteria om te zetten in een

ruimtelijke eis, zoals een (dubbel)bestemming of vierkante meters open water. In sommige gevallen kunnen echter wel bestuurlijke afspraken worden gemaakt om de niet vertaalbare watercriteria op een andere manier te realiseren.

6.3.3 Welke criteria

Zonder uitputtend te willen zijn wordt hieronder nader ingegaan op een aantal (groepen van) criteria. De watertoets is primair bedoeld voor de watersysteemaspecten (waterkwantiteit en water(systeem)kwaliteit) maar er worden geen beperkingen opgelegd ten aanzien van de criteria.

Waterkwaliteit

Ruimtelijk relevante waterkwaliteitscriteria zijn er zowel op het gebied van lokatiekeuze als op het gebied van inrichtingsaspecten. Aanknopingspunten zijn o.a.:

- de EU-Kaderrichtlijn Water en (deel)stroomgebiedbeheersplannen
- de trits voorkomen-scheiden-zuiveren
- geboden en verboden i.v.m. waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden
- functiegerichte kwaliteitsdoelstellingen (drink-/zwem-/viswater)
- indien (risico van) lozing niet te voorkomen is zodanig kiezen van een lokatie dat de kwetsbare delen van het watersysteem zo min mogelijk worden belast.
- afspraken rond Blauwe Knooppunten

Nautische aspecten

Het kan voorkomen dat het plan ook gevolgen heeft op nautisch gebied. Te denken valt aan doorvaarthoogte en -breedte, radarhinder ten gevolge van een bouwwerk, zicht vanuit de stuurman, lichtlijnen, aanvaringsrisico's, bereikbaarheid voor beheer en hulpdiensten en vrijwaringszones in verband met externe veiligheid.

Indien de waterbeheerder het nodig acht dat bij het plan of besluit rekening wordt gehouden met nautische zaken en het is wenselijk om vanuit de RD één totaalreactie te geven, dan kan hij dit in het wateradvies opnemen. Er kan ook voor worden gekozen om de watertoets zuiver te houden en de nautische aspecten via een eigen weg in het planproces in te brengen. Ook dan verdient het aanbeveling om vroegtijdig de initiatiefnemer hierover te informeren.

Voorbeelden van criteria

Bij droge RWS-projecten en wateradviezen aan derden kunnen o.a. de volgende aspecten aan de orde zijn:

- Oppervlaktewater aan- en afvoer: extra oppervlak aan open water, duikers en dimensioneringseisen om ongewenste peilstijgingen elders te voorkomen. Op basis van de trits en normen t.a.v. neerslagafvoer. Ook in de bouwfase. Doorsnijding van waterbergings- of noodoverloopgebieden. Bij tunnels: afstand tot het winterbed. Verbreding, verdieping of nieuwe kanalen kunnen leiden tot verdroging of vernatting.
- Grondwaterkwantiteit (kwel en verdroging, grondwateronttrekkingen)
- Grond- en oppervlaktewaterkwaliteit, waterbodempkwaliteit (beïnvloeding door runoff en verwaaiing, bouwmaterialen, scheepvaart en wegverkeer, calamiteiten, Wvo- en Wbb-vergunningverlening)
- Beïnvloeding waterkeringen en kustveiligheid: bijv. ruimte voor ophoging, ruimte voor golfoverslag. Doorsnijding van waterkeringen door wegen.
- Beïnvloeding (potentiële) bergingsgebieden
- Ecologische kwaliteit, met name waar het wateren met een natuurfunctie of SED doelstelling betreft. Oeverafslag door scheepvaart.
- Criteria vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn zoals bijvoorbeeld variabele peilen en ruimte voor oeverzones, verstoring
- Inrichtingsmaatregelen ter beperking van de gevolgen voor water, grondwater of waterbodempkwaliteit bij een eventueel optredende calamiteit).
- Dijkstabiliteit: bij een ontheffing van de keur is een beoordeling aan de orde volgens de criteria -die zijn geformuleerd in de Leidraad Toetsing op veiligheid (TAW, 1999).
- Criteria voortkomend uit de beleidslijn Ruimte voor de Rivier en anticiperen op PKB Ruimte voor de Rivier
- AMvB zwemwaterkwaliteit en EU zwemwaterrichtlijn
- art. 7 Wet op de Waterkering (provincie is bevoegd gezag)

-
- functionaliteit en beheer wegen, paden en onderhoudsstroken in beheer bij Rijkswaterstaat, keur
 - rekening houden met prognoses over bodemdaling zomerbed
 - vrijwaringzones langs waterkeringen om te anticiperen op toekomstige versterking van waterkeringen (Nota Ruimte)
 - behoud of ontwikkeling van karakteristieke landschapselementen, cultuurhistorische gebruikspatronen of waterbouwwerken. Oeverafslag door scheepvaart.

Naast randvoorwaarden en harde eisen vanuit beleid of vergunningverlening kunnen ook kansen worden aangegeven om aan te haken bij andere ontwikkelingen of projecten.

In bijlage 3 wordt per type fysieke ingreep of maatregel aangegeven welke thema's in het kader van de watertoets nader onderzocht en beschreven zouden kunnen worden. In overleg met de waterbeheerder moet bepaald worden met welke diepgang één en ander beschreven dient te worden.

BIJLAGE 1: SUGGESTIES VOOR TOE TE VOEGEN REGIOSPECIEKE INFORMATIE

Om vroegtijdige informatie-uitwisseling, het bepalen van criteria en het schrijven van een wateradvies efficiënter te laten verlopen moet er voor gezorgd worden dat veel van de benodigde informatie 'op de plank ligt'. Door informatie en toetsingskaders voor het eigen beheersgebied zodanig uit te werken dat ze voor de watertoets bruikbaar zijn wordt het pro-actief meedenken met de ruimtelijke planvorming gemakkelijker en minder tijdrovend gemaakt.

Te denken valt daarbij bijvoorbeeld aan een (digitale) aanvulling van deze handreiking met :

- Namen van watertoetscoördinator(en) in de eigen dienst
- Rolverdeling intern: parafen/handtekeningen circuit
- Actuele lijst van contactpersonen binnen de dienst voor diverse delen van de regio, specifieke wateraspecten en specifieke rollen in de watertoets
- Kaarten van het beheersgebied, blauwe knooppunten etc.
- Kaarten van gebieden die in de toekomst mogelijk nodig zijn voor het hoofdsysteem en waar je dus als RD betrokken wilt worden
- Kaarten van droge en natte ruimteclaims vanuit RWS
- Kaart van gemeenten, waterschappen en provincies in het beheersgebied en lijst van contactpersonen aldaar.
- Groeijlijst van regionale beleidnota's of besluiten (zie voorbeelden hieronder), eventueel aangevuld met
- Overzicht van daaruit voortkomende criteria voor gebruik in de watertoets
- De in het kader van de KRW gemaakte beschrijving van watersystemen
- Voorbeelden van wateradviezen van de eigen dienst

Voorbeelden van mogelijk van belang zijnde nota's en besluiten

Streekplan

Regionaal Structuurplan

Deelstroomgebiedsvisies

Reconstructieplannen

Integrale Verkenningen of Visies

Waterkansenkaart

Convenanten en andere bestuurlijke afspraken

Natuurontwikkelingsprojecten

MIT of SNIP projecten

Beheersplan Nat

Beleidslijn, PKB, lange termijn visie Ruimte voor de Rivier

Beleidsnotitie Actief bodembeheer Rijntakken

Project- en tracébesluiten

Praktische aandachtspunten uit het beheer & onderhoud (toegankelijkheid, veiligheid voor publiek, etc).

**BIJLAGE 2: CONTACTPERSONEN WATERTOETS BIJ DE REGIONALE DIENSTEN
(per oktober 2004)**

RWS Noord-Nederland

dhr. J.H.B. W. Elgershuizen 058-2344324 j.h.w.b.elgershuizen@dnn.rws.minvenw.nl

RWS Oost-Nederland

dhr. A. van Nooten 026-3688408 a.nooten@don.rws.minvenw.nl
wateradvies: mw. M.de Boer 026-3688436 m.dboer@don.rws.minvenw.nl

RWS IJsselmeergebied

dhr. R.D. Veltman 0320-297580 r.d.veltman@rdij.rws.minvenw.nl

RWS Utrecht

mw. A. Blauw 030-6009614 afke.blauw@dut.rws.minvenw.nl

RWS Noord-Holland

dhr. H. Looijen 023-5301575 h.looijen@dnh.rws.minvenw.nl

RWS Zeeland

dhr. A. Verweij 0118-686502 j.a.w.verweij@dzl.rws.minvenw.nl

RWS Noord-Brabant

dhr. A.J.W.M. de Kruijf 073-6817799 a.j.w.m.dkruijf@dnb.rws.minvenw.nl

RWS Zuid- Holland

mw. L.N. Willems 010-4026267 l.n.willems@dzh.rws.minvenw.nl

RWS Limburg

mw. S. Bosten 043-329..... s.m.j.bosten@dlb.rws.minvenw.nl
dhr. W.P.A.M. Hendrix 043-3294524 w.p.a.m.hendrix@dlb.rws.minvenw.nl

RWS Dienst Weg- en Waterbouwkunde

dhr. R.J.M.F. Nijsten 015-2518343 r.j.m.f.nijsten@dww.rws.minvenw.nl

BIJLAGE 3: AANDACHTSGEBIEDEN PER FYSIEKE INGREEP

Fysieke ingreep/maatregel	Aandachtsveld																							
	Begrenzing plangebied	eenheden/stroomrichting diep/ondiep grondwater bodemopbouw	grondwateraspecten (onttrekkingen, infiltratie/kwel)	grondwaterbeschermingsgebieden	afwateringseenheden	stroomrichting	waterkwaliteit	waterkwantiteit	waterpeilen	verdroogde gebieden	riolering/afvoer regenwater	functiegeschiktheid	Waterstaatkundige infrastructuur (watergangen)	Minimum doorstroomprofiel watergang	Waterstaatkundige infrastructuur (waterkeringen)	ontwateringsnorm/droogleggingsnorm	emissies	verkeersbewegingen	materiaalkeuze (uitloging)	retentiegebieden	percentage open water	trits vasthouden-bergen-afvoeren	compensatie dempingen	
m ² asfalt																								
type asfalt																								
verdiepte ligging																								
tunnel, aquaduct																								
verhoogde ligging																								
Nieuw																								
vluchtstrookgebruik																								
viaduct, naviduct, ecoduct																								
Brug																								
Kanaalverbreding/verdieping of aanleg sluisolk/plaatsen damwand																								
natuurvriendelijke oever																								
verdieping kanaal																								
aanleg sluisolk/plaatsen damwand																								

COLOFON

Deze handreiking is opgesteld door het RIZA in opdracht van de Watertoets-gebruikersgroep Regionale Diensten van Rijkswaterstaat.

Watertoets-gebruikersgroep Regionale Diensten van Rijkswaterstaat

Rienk Dijkstra, Hoofdkantoor Rijkswaterstaat (voorzitter)

Leden: zie bijlage 2

Projectleider

Liesbeth Jorna, Rijkswaterstaat RIZA

Tekst

Liesbeth Jorna en Arnold Hebbink, Rijkswaterstaat RIZA

Met medewerking van

leden van de Watertoets-gebruikersgroep Regionale Diensten van Rijkswaterstaat en medewerkers van de Regionale Diensten van Rijkswaterstaat

Contact

Helpdesk Watertoets

telefoon 0320-298666

e-mail: watertoets@riza.rws.minvenw.nl

Tracé/m.e.r.-centrum (DWW)

Telefoon: 015-2518308

Productie

Henk Bos, Rijkswaterstaat RIZA

DTP-opmaak en drukwerk

Evers Litho & Druk, Almere

Den Haag/Lelystad, november 2004

Aan deze handreiking kunnen geen rechten worden ontleend.

STAP	WATERTOETS	WATERBEHEERDER	PROJECTLEIDER (PL) RD	INITIATIEFNER (INI)
0.1	Het eerste contact		Meldt ruimtelijk project aan watertoetscoördinator	Dient aanvraag voor wateradvies in
0.2	Quick scan	• Benadert evt. andere waterbeheerders • Inventariseert effecten van het plan op het watersysteem • Checkt relatie met evt. vergunningvereisten	Informeert waterbeheerder over het project	Informeert waterbeheerder over het plan
0.3	Besluit wel/niet watertoets	• Besluit tot wel/geen watertoets • Bepaalt evt. benodigd nader onderzoek • Informeert pl/ini over het besluit		
Product: bericht aan initiatiefnemer				
1.1	Betrekken waterbeheerders	• Stelt wateradvies team samen • Bepaalt water-aandachtspunten		
1.2	Informatie uitwisseling	• Verzamelt benodigde informatie • Informeert pl/ini over kenmerken, randvoorwaarden, prioriteiten, vergunningvereisten	• Licht het plan nader toe • Vraagt informatie over het watersysteem	• Licht het plan nader toe • Vraagt informatie over het watersysteem
1.3	Ruimtelijke vertaling criteria	• Drukt watercriteria zoveel mogelijk uit in richtlijnen voor ruimtelijk ontwerp		
1.4	Vastleggen afspraken	• Maakt afspraken over benodigd onderzoek • Geeft relatie aan met andere natte projecten • Zorgt voor bestuurlijke dekking intern en extern • Geeft evt. een pré-advies	• Spreekt toetsings- en ontwerpcriteria af met waterbeheerder • Maakt procesafspraken voor het vervolg • Informeert evt. andere betrokken afdelingen	• Spreekt toetsing- en ontwerpcriteria af met waterbeheerder • Maakt afspraken over wederzijdse inbreng in het vervolg van het watertoetsproces, hoe en wanneer
Product: afsprakennotitie evt. pré-advies				
2.1	Ontwerpen	• Denkt mee bij het planontwerp en denkt vooruit over de wateraspecten tijdens en na de realisatiefase • Voert het aanvullend onderzoek uit	• Verwerkt wateraspecten in het ontwerpplan of het programma van eisen voor de uitvoering van het project • Evt. concept waterparagraaf	• Verwerkt wateraspecten in het ontwerpplan en daarbij horende kaarten en voorschriften • Evt. concept waterparagraaf
2.2	Toetsen aan criteria	• Toetst het ontwerpplan aan de afgesproken criteria • Bedenkt evt. mogelijkheden tot compensatie • Stemt af met andere waterbeheerders	• Stuurt het ontwerpplan / programma van eisen met een verzoek voor wateradvies naar waterbeheerder	• Stuurt het ontwerpplan met een verzoek voor wateradvies naar waterbeheerder
2.3	Wateradvies	• Schrijft wateradvies (als inbreng voor art. 10 Wro) • Stuurt wateradvies aan pl/ini en aan beoordelaar • Informeert RD medewerkers en watertoetscoördinator		• (art. 10 Wro vooroverleg met waterbeheerder)
Product: wateradvies				
3.1	Plan met waterparagraaf	• Denkt mee bij het planontwerp en denkt vooruit over de wateraspecten tijdens en na de realisatiefase • Voert het aanvullend onderzoek uit	• Maakt afwegingen om het plan/project aan te passen • Bepaalt evt. compensatiemaatregelen • Schrijft waterparagraaf	• Maakt afwegingen om het plan aan te passen • Bepaalt evt. compensatiemaatregelen • Schrijft waterparagraaf • Brengt het plan ter inspraak
3.2	Inspraak	• Dient evt. zienswijze in n.a.v. het ontwerpplan dat ter visie wordt gelegd.	• Licht betrokken afdelingen in	• Verwerkt resultaten van inspraak • Stelt het plan vast
Product: waterparagraaf				
INSPRAAK				
4.1	Advisering via PPC	• Informeert de PPC vertegenwoordiger over het wateradvies en verloop van de watertoets • Dient evt. bedenking in bij GS		• Legt het plan ter goedkeuring voor aan het bevoegd gezag
4.2	Goedkeuring door BG	• Gaat indien nodig in beroep bij Raad van State		
Product: planbesluit				
5.1	Vorbereiding uitvoering	• Denkt mee over uitvoeringaspecten	• Start met voorbereiding uitvoering • Houdt contact met de waterbeheerders	• Houdt contact met de waterbeheerders
5.2	Vergunningverlening	• Behandelt vergunningaanvragen	• Vraagt evt. vergunningen aan	• Vraagt evt. vergunningen aan

